

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення методичної ради університету

23 січня 2024 року, протокол №4

Перша проректорка, кандидатка наук з державного
управління, доцентка

Ірина КОВТУН

2024 року

М.П.

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
навчальної дисципліни
«МІЖНАРОДНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО»
для підготовки на другому освітньому рівні
здобувачів вищої освіти ступеня магістра
за спеціальністю 081 Право галузі знань 08 Право
за денною формою навчання**

**м. Хмельницький
2024**

ЗМІСТ

			Стор.	
1.	Структура вивчення навчальної дисципліни		–	4
	1.1.	Тематичний план навчальної дисципліни	–	4
	1.2.	Лекції		4
	1.3.	Семінарські (практичні) заняття	–	5
	1.4.	Самостійна робота студентів	–	26
	1.5.	Підсумковий контроль	–	28
2.	Схема нарахування балів		–	32
3.	Рекомендовані джерела		–	34
4.	Інформаційні ресурси в Інтернеті		–	38

1. Структура вивчення навчальної дисципліни
1.1. Тематичний план навчальної дисципліни

те- ми	Назва теми	Кількість годин											
		Денна форма навчання						Заочна форма навчання					
		Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
			Лекції	сем. прак).	лабор.	Ін.зав.	СРС		Лекції	ем.(пр	Лабор.	Ін.зав.	СРС
1.	Тема 1. Поняття, принципи, завдання міжнародного кримінального права.	4	2	2			8	12	2	-			10
2.	Тема 2. Дія кримінальної юрисдикції в часі та просторі.	4	2	2			8	12	2	-			10
3.	Тема 3. Відповідальність у міжнародному кримінальному праві.	4	2	2			8	10	-	-			10
4.	Тема 4. Злочин та склад злочину в міжнародному кримінальному праві.	4	2	2			8	13	1	2			10
5.	Тема 5. Конвенційні злочини у міжнародному праві.	4	2	2			8	11	1	2			8
6.	Тема 6. Міжнародний кримінальний суд в системі міжнародних кримінальних судових органів	4	2	2			8	12	2	2			8
7.	Тема 7. Реалізація міжнародного кримінального права	2	2	2			6	10	-	-			10
8.	Тема 8. Запобігання міжнародній злочинності	4	2	-			6	10	-	-			10
	Всього годин:	90	16	14			60	90					76

1.2. Лекції

№ з/п	Назва і план теми	Кількість годин
1	2	3
1.	Поняття, принципи, завдання міжнародного кримінального права	2
1.1.	Поняття та завдання міжнародного кримінального права.	
1.2.	Принципи міжнародного кримінального права.	
1.3.	Предмет та система міжнародного кримінального права.	
1.4.	Джерела міжнародного кримінального права.	
1.5.	Співвідношення міжнародного кримінального та національного права.	
2.	Дія кримінальної юрисдикції в часі та просторі	2
2.1.	Поняття та значення кримінальної юрисдикції.	
2.2.	Дія кримінальної юрисдикції в часі.	
2.3.	Дія кримінальної юрисдикції в просторі.	
2.4.	Кримінальна екстратериторіальна дія кримінального процесуального	

2.5.	права держав. Імунітет щодо кримінальної юрисдикції.	
3.	Відповідальність у міжнародному кримінальному праві	2
3.1.	Поняття та підстави міжнародно-правової кримінальної відповідальності.	
3.2.	Поняття та види міжнародних правопорушень.	
3.3.	Види і форми відповідальності.	
3.4.	Обставини, що виключають відповідальність держав.	
3.5.	Міжнародно-правова відповідальність міжнародних організацій.	
4.	Міжнародна кримінальна відповідальність індивідів.	
4.	Міжнародні злочини та злочини міжнародного характеру	2
4.1.	Поняття міжнародного злочину та його ознаки. Співвідношення міжнародного злочину та злочину міжнародного характеру.	
4.2.	Система міжнародних злочинів.	
4.3.	Суб'єкти міжнародного злочину.	
4.4.	Об'єктивні та суб'єктивні ознаки міжнародного злочину.	
	Співучасть у міжнародному злочині.	
5.	Конвенційні злочини у міжнародному праві	2
5.1.	Поняття конвенційних злочинів.	
5.2.	Види конвенційних злочинів.	
5.3.	Особливості кваліфікації конвенційних злочинів.	
5.4.	Розмежування конвенційних та транснаціональних злочинів.	
6.	Міжнародний кримінальний суд в системі міжнародних кримінальних судових органів	2
6.1.	Особливості заснування Міжнародного кримінального суду.	
6.2.	Система міжнародних кримінальних судових органів та їх юрисдикція.	
6.3.	Склад та компетенція Міжнародного кримінального суду.	
7.	Реалізація міжнародного кримінального права	2
7.1.	Поняття та види та форми міжнародної правової допомоги в кримінальних справах.	
7.2.	Міжнародна правова допомога у кримінальних справах як предмет правового регулювання двосторонніх та багатосторонніх договорів.	
7.3.	Поняття та передумови міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю.	
7.4.	Офіційні та неурядові міжнародні організації в боротьбі зі злочинністю.	
8.	Запобігання міжнародній злочинності	2
8.1.	Поняття та система запобігання злочинності.	
8.2.	Форми міжнародної злочинності.	
8.3.	Загально кримінальна злочинність у міжнародній спільноті.	
8.4.	Особливості запобігання міжнародній злочинності.	
	Усього	16

1.3. Семінарські заняття

Семінарське (практичне) заняття 1

Тема 1. Поняття, принципи, завдання міжнародного кримінального права

Питання для усного опитування та дискусії

- 1.1. Поняття та завдання міжнародного кримінального права.
- 1.2. Принципи міжнародного кримінального права.
- 1.3. Предмет та система міжнародного кримінального права.
- 1.4. Джерела міжнародного кримінального права.
- 1.5. Співвідношення міжнародного кримінального та національного права.

Письмові завдання та задачі до заняття:

1. Визначте повноваження ООН у розвитку міжнародного кримінального права.
2. Складіть таблицю співвідношення міжнародного кримінального та національного права.
3. Вирішіть письмово задачі:

Задача 1.

Будь-яка держава зацікавлена у покаранні злочинців. Однак з розвитком інформаційних технологій, транспорту, при відкритих кордонах та інших факторах затримати злочинців стає ефективного правосуддя повинна належати національним судам держав, на території яких скоєно злочини. Але, з огляду на те, що злочинність набула міжнародного характеру, практично всі країни беруть участь в укладенні дво- чи багатосторонніх угод для попередження, розкриття і покарання злочинів.

Запитання і завдання до задачі 1:

1. Перелічіть міжнародно-правові акти, які свідчать про співробітництво держав у боротьбі зі злочинністю.
2. Які міжнародно-правові документи є обов'язковими для України?
3. Які види злочинів є найбільш поширеними у сучасному світі?

Задача 2.

Громадянин України Василенко С.І. та громадянин Республіки Польща Якубовський К. на території Угорщини викрали автомобіль і продали його в Республіку Білорусь. Після цього вони за домовленістю поїхали до Німеччини і там викрали два автомобілі та продали їх у Російській Федерації. Правоохоронні органи Німеччини порушили кримінальну справу і дали запит на притягнення до відповідальності громадянина України та громадянина Республіки Польща.

Запитання і завдання до задачі 2:

1. Як буде вирішено питання про притягнення до відповідальності винних та на основі яких міжнародних угод?
2. Якщо громадянина Василенка С.І. буде затримано у Польщі, хто буде здійснювати кримінальне судочинство щодо нього?

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: міжнародне кримінальне право, принципи міжнародного кримінального права, предмет міжнародного кримінального права, метод регулювання, система міжнародного кримінального права, джерела міжнародного кримінального права, співвідношення міжнародного кримінального та національного права.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Міжнародне кримінальне право (МКП) - галузь міжнародного права, принципи і норми якої регулюють співробітництво держав і міжнародних організацій у боротьбі зі злочинністю, включаючи її попередження.

Будучи галуззю міжнародного права, МКП володіє усіма характерними рисами цього права. Але є у нього й істотна особливість - воно встановило пряму кримінальну відповідальність фізичних осіб за порушення найбільш важливих норм міжнародного права. Інакше кажучи, воно вводить в механізм функціонування міжнародного права кримінальну відповідальність.

Без встановлення кримінальної відповідальності фізичних осіб безпосередньо на основі міжнародного права неможливо забезпечити міжнародний правопорядок. Під час Нюрнберзького процесу підкреслювалось, що злочинів проти міжнародного права здійснюються фізичними особами. Таким чином, мова йде про важливий крок у розвитку механізму функціонування міжнародного права.

У науковій літературі трапляються концепції МКП, відповідно до яких воно включає не тільки міжнародні правила, але й відповідні норми внутрішнього кримінального права. Поширеність таких концепцій пояснюється тісним зв'язком міжнародного та внутрішнього кримінального права.

МКП - нова галузь міжнародного права. Разом з тим задовго до появи міжнародного права держави співпрацювали в боротьбі зі злочинністю.

Міжнародне кримінальне право має два основних завдання: *загальнопревентивне* (забезпечення світового правопорядку) і *репресивне* (покарання винного у вчиненні злочину проти особи).

Може виникнути питання про ієрархію названих завдань. Цілком припустимими є переконання про визнання того чи іншого завдання міжнародного кримінального права в якості пріоритетного. Однак, на наш погляд, в силу розуміння комплексного характеру предмета і методів юридичного регулювання, характерних для даної галузі права, розділити обидва ці завдання на "більш" і "менш" головну навряд чи доцільно і можливо. Тому обидва названі завдання переслідуються міжнародним кримінальним правом в рівній мірі і, в принципі, рівні за своєю значимістю.

Розвиток міжнародного кримінального права як самостійної галузі призвело до закономірного результату - своєрідної кодифікації специфічних (галузевих) принципів міжнародного кримінального права, що знайшла своє вираження в ч. 3 Римського Статуту ("Загальні принципи кримінального права"). Аналіз діючих актів міжнародного права дозволяє зробити висновок про те, що в сучасному міжнародному кримінальному праві склалася система специфічних, властивих, в основному, цієї галузі принципів:

- *принцип індивідуальної відповідальності* фізичних осіб з міжнародного кримінального права, що не виключає інший міжнародно-правової відповідальності держави і юридичних осіб;
- *принцип "nullum crimen sine lege"* (що включає в себе заборону на застосування закону за аналогією, а також правило про тлумачення сумнівів на користь особи, що піддається відповідальності) і *принцип "nullum poena sine lege"* (утворюють в сукупності своєрідний принцип "законності") ;
- *принцип неприпустимості посилання на офіційне або посадове становище особи* (що включає в себе положення про відповідальність військових начальників і командирів) і неприпустимість посилання на наказ начальника та припис закону - який, по своїй суті, є похідними від принципу індивідуальної відповідальності;
- принцип *"non bis in idem"*, що акумулює "справедливість" міжнародного кримінального права і що робить вирішальне вплив на виникнення і реалізацію матеріального правовідносини в міжнародному кримінальному праві;
- *принципи дії міжнародного кримінального права* в часі і просторі, що включають положення про неприпустимість застосування зворотної сили міжнародного кримінального права, про незастосування строку давності за злочини проти миру та безпеки людства, а також положення про територіальний, реальному і універсальному дії міжнародного кримінального права

Загальноприйнята позиція, згідно з якою ті чи інші правовідносини, що входять в предмет галузі права, характеризуються певними методами. Так, охоронні суспільні відносини в міжнародному кримінальному праві регламентуються методами: а) реалізації відповідальності у вигляді призначення покарання за вчинення злочинів з міжнародного кримінального права; б) звільнення від відповідальності за наявності обставин, зазначених в нормах міжнародного кримінального права.

Джерела міжнародного кримінального права характеризуються значним ступнем множинності. Міжнародно-правові акти, спрямовані на координацію міжнародної боротьби зі злочинністю умовно можна поділити на декілька груп.

До першої групи відносяться універсальні та регіональні конвенції, що регламентують співробітництво у боротьбі з окремими видами злочинів, заходи щодо їх попередження та особливості покарання.

Другу групу джерел міжнародного кримінального права складають акти, спрямовані на врегулювання співробітництва у боротьбі зі злочинами проти миру і безпеки людства, а також військовими злочинами.

Третя група джерел міжнародного кримінального права охоплює акти, які визначають правовий статус окремих міжнародних організацій, що координують діяльність держав у боротьбі зі злочинністю.

У вітчизняній і зарубіжній правовій доктрині одними з найбільш популярних є питання про взаємодію міжнародного кримінального права і національних правових систем, про вплив

міжнародного кримінального права на національне кримінальне право, про визнання міжнародного кримінального права джерелом національного кримінального права.

У роботах, присвячених даній проблематиці, нерідко зустрічається формулювання «принесення міжнародного кримінального права додому», що означає, що національні суди повинні бути здатні застосовувати норми міжнародного кримінального права поряд із нормами національного кримінального права.

Семінарське (практичне) заняття 2

Тема 2. Дія кримінальної юрисдикції в часі та просторі

Питання для усного опитування та дискусії

- 2.1. Поняття та значення кримінальної юрисдикції.
- 2.2. Дія кримінальної юрисдикції в часі.
- 2.3. Дія кримінальної юрисдикції в просторі.
- 2.4. Кримінальна екстратериторіальна дія кримінального процесуального права держав.
- 2.5. Імунітет щодо кримінальної юрисдикції.

Письмові завдання та задачі до заняття:

1. Проведіть аналіз міжнародних правових актів, що регламентують дію міжнародного кримінального права у часі та просторі.
2. Визначити правові наслідки порушення імунітету представників іноземної держави.
3. Вирішіть письмово задачі:

Задача 1.

Прокоментуйте ст. 46 Європейської конвенції про захист прав та основних свобод людини 1950 р., що вступила в силу для України, а також відповідні положення ЦПК, АПК, КПК України, закону «Про виконавче провадження».

Чи обов'язкові для України постанови Європейського суду з прав людини?

Який порядок виконання рішень цього судового органу передбачений в українському законодавстві?

Які юридичні наслідки можуть виникнути при виконанні рішень Європейського суду з прав людини в Україні?

Задача 2.

Насильницький спротив проти володарів існував як в античні часи, так і в сучасний період. Після Другої світової війни перевагу здобувають спочатку партизанські дії (УПА, послідовники вчення Мао Цзе-дуна, Ернесто Че Гевари і т.д.), згодом – терористичні акти (у Північній Ірландії, Каталонії, Корсиці, Південному Тиролі, Червоні бригади в Італії, колумбійської наркомафії, Кенії до здобуття незалежності, кашмірська «Армія чистих», палестинські терористичні групи, Аль-Каїда).

Сучасна техніка та інформаційні технології допомагають терористам перешкоджати рух транспорту, пошкоджувати зв'язок, підривати функціонування державного апарату. Можна стверджувати, що виникла специфічна субкультура з власними нормами поведінки, з диференціацією ролей.

Завдання і запитання до задачі 2.

1. Виходячи з чинних нормативно-правових актів дайте визначення тероризму.
2. У чому полягає різниця між тероризмом, терором і партизанською війною?
3. З наведених прикладів виділіть види і форми тероризму.
4. Які причини виникнення тероризму?
5. У яких нормативних актах закріплені положення, які передбачають покарання за підготовку або здійснення терористичних актів?
6. Які можуть бути наслідки терористичних актів для окремих держав і для світового співтовариства?

Задача 3.

Вирішіть суперечку між Болгарією й Ізраїлем про те, чи зберігає свою силу заява Болгарії про визнання юрисдикції на підставі факультативного застереження (п. 2 ст. 36 Статуту ООН), зроблена 1921 р. Уряд Ізраїлю, що виступав як позивач, стверджував, що юридична дія заяви,

зробленої в 1921 р., відновилося згідно з п. 5 ст. 36 після того, як Болгарія знову стала учасницею Статуту, вступивши у 1955 р. до ООН.

Задача 4.

Бельгія і Нідерланди звернулись до Міжнародного Суду ООН з проханням вирішити спір, що виник між ними, з приводу суверенітету над двома ділянками території, розташованими в районі нідерландсько-бельгійського кордону з великою кількістю анклавів у межах бельгійської общини Берле-Дюк і нідерландської общини Барле-Нассау. Згідно з общинним меморандумом, що був розроблений у 1836-1841 рр., спірні ділянки були розташовані на території общини Барле-Нассау, однак меморандум-опис і карта, як додатки до конвенції про кордони 1843 р., відносять ці ділянки до общини Берле-Дюк.

Обґрунтовуючи правомірність своїх територіальних претензій, нідерландці навели наступні докази:

конвенція про кордон 1843 р. визнала існуючий статус-кво, визначений общинним меморандумом;

положення, які закріплюють обидві ділянки території за Бельгією, є недійсними, оскільки у згаданій конвенції була допущена помилка;

суверенітет Нідерландів над спірними ділянками був встановлений і ефективно здійснюється з 1843 р. через реалізацію різних заходів, які підтверджують суверенні права цієї країни стосовно таких ділянок.

Після розгляду поданих доказів Міжнародний Суд ООН 20 червня 1959 р. прийняв рішення, у якому постановив, що суверенітет над спірними ділянками території належить Бельгії.

Запитання і завдання до задачі 4:

1. Якими принципами і нормами міжнародного права керувався Міжнародний Суд ООН, приймаючи рішення на користь Бельгії?
2. Які аргументи можуть бути запропоновані для відстоювання позиції Бельгії?
3. Які види і способи встановлення державних кордонів Вам відомо?
4. Які міжнародно-правові наслідки може спричинити неправомірне відображення державного кордону на карті в меморандумі-описі?

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: кримінальна юрисдикція, дія в часі, дія в просторі, екстра територіальна дія, імунітет.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

“Юрисдикція” є категорією як національного, так і міжнародного права. При всій розмаїтості можливих модифікацій, міжнародна кримінальна юрисдикція може бути двох типів: договірна (мультинаціональна) і загальнообов'язкова. Вузька концепція судової юрисдикції зводиться до компетенції судового органу, тобто меж юрисдикції за часом, місцем, персональною і предметною характеристикою.

Таке трактування юрисдикції може бути застосовне в національному контексті, але не в міжнародному праві.

Стосовно юрисдикції міжнародних кримінальних судів (трибуналів) питання про їхню легітимність, яку слід розуміти як правомірність заснування, торкається самої суті поняття юрисдикції як влади (power) здійснювати судові повноваження у визначених межах. Дане питання є першочерговим та обумовлює всі інші аспекти юрисдикції.

Таким чином, проблема легітимності заснування міжнародного судового органу є центральною проблемою його юрисдикції.

Юрисдикція, здійснювана в межах державної території, іменується територіальною. В її основі лежить територіальний принцип.

Юрисдикція, що здійснюється за межами території, називається екстратериторіальною. В її основі лежить персональний принцип, в силу якого держава має право зобов'язати своїх громадян за кордоном дотримувати свої закони, але не може застосовувати заходи примусу.

Персональний принцип все частіше поширюється державами і на осіб без громадянства, які постійно проживають на їхній території.

Існує також принцип захисту або безпеки, який покликаний забезпечити захист істотних інтересів держави та її громадян від злочинних діянь, що здійснюються за кордоном. У таких випадках держава має право притягнути до кримінальної відповідальності будь-яку особу незалежно від місця скоєння злочину, зрозуміло, за умови, що така особа виявиться в сфері її повної юрисдикції. Принцип захисту отримує все більш широке поширення в законодавстві і судовій практиці держав.

Нарешті, існує принцип універсальності, що передбачає можливість поширення кримінальної юрисдикції держави на діяння, визнані злочинними міжнародним правом, незалежно від громадянства особи, яка його та місця вчинення. У минулому він охоплював лише піратство і работоргівлю, нині поширює свою дію і на ряд злочинів за загальним міжнародним правом (злочини проти миру і безпеки людства).

Юрисдикція, у тому числі юрисдикція міжнародних кримінальних судів, має кілька параметрів, відповідно до яких виділяють такі її види:

Види кримінальної юрисдикції:

- 1) предметна - *ratione materiae* (через обставини, зв'язані з предметом розгляду);
- 2) просторова - *ratione loci* (через обставини, зв'язані з місцем);
- 3) темпоральна - *ratione temporis* (через обставини, зв'язані з часом);
- 4) персональна - *ratione personae* (через обставини, зв'язані із суб'єктами).

Предметна юрисдикція *ratione materiae* Міжнародного кримінального суду охоплює «найсерйозніші злочини, що викликають стурбованість усього міжнародного співтовариства». Це формулювання встановлює критерій важкості злочинів, акцентуючи увагу на її найвищому ступені.

Відповідно до статуту Міжнародного кримінального Суду, часова юрисдикція *ratione temporis* встановлює, що, Суд має юрисдикцію тільки щодо злочинів, які вчинені після набрання чинності даним Статутом. Якщо будь-яка держава стає учасницею даного Статуту після набрання ним чинності, Суд може здійснювати свою юрисдикцію лише щодо злочинів, вчинених після набрання чинності даним Статутом для цієї держави, якщо тільки ця держава не зробить відповідної заяви. Таким чином, юрисдикція Міжнародного кримінального суду не має ретроактивного характеру. Він може розглядати тільки злочини, вчинені після набрання чинності Статутом.

Статут заснований на принципі індивідуальної кримінальної відповідальності (*ratio personae*). Під час обговорення статей, що стосуються персональної юрисдикції, представники держав нерідко займали різні позиції. По-перше, це було викликано невідповідністю правових систем, термінології і концептуального змісту багатьох юридичних понять. По-друге, утруднення викликало те, що пропонований текст Статуту не містив у собі звичну для багатьох держав структуру кримінального закону, так, наприклад, не встановлював пом'якшуючі й обтяжуючі обставини при визначенні відповідальності міжнародної кримінальної юрисдикції належить до числа найбільш дискусійних сфер міжнародного права.

Поняття «юрисдикція» в міжнародному праві відображає два аспекти владного прийняття рішень: перший належить до утворення норм, що регулюють громадський порядок, інший - до виконання цих норм. Загальновизнано, що кожна держава має право регулювати громадську поведінку в межах своєї території та поза нею в разі, якщо така поведінка стосується внутрішніх інтересів даної держави.

За дією в просторі розрізняють територіальну й екстратериторіальну юрисдикцію, за характером влади - законодавчу, виконавчу (адміністративну) і судову, за обсягом - повну й неповну.

Юрисдикція, у тому числі й та, що належить міжнародним кримінальним судам, має кілька параметрів, відповідно до яких виділяють такі її види:

- 1) предметну (через обставини, пов'язані з предметом розгляду);
- 2) просторову (обставини місця);
- 3) часову (обставини часу);
- 4) персональну (обставини, пов'язані із суб'єктами).

Міжнародно-правова інтерпретація поняття юрисдикції міжнародного судового органу не обмежується питаннями меж його компетенції. Нормативний комплекс, що регламентує правові підстави юрисдикції, умови і порядок її здійснення, предметну, просторову, часову, персональну межі юрисдикції та інші юрисдикційні аспекти заснування й діяльності міжнародного кримінального суду, може бути названий юрисдикційним режимом цього суду (трибуналу).

Поряд із розглянутою вимогою легітимності, юрисдикційний режим міжнародного кримінального суду має відповідати вимогам цілісності та єдності. Вимога єдності юрисдикційного режиму міжнародного кримінального суду припускає існування однакових умов здійснення його юрисдикції стосовно осіб, ситуацій, держав, на які поширюється юрисдикція суду. Вимога цілісності юрисдикційного режиму означає взаємопов'язаність і погодженість його елементів, неприпустимість обмежень, здатних порушити чи похитнути юрисдикційну систему.

Юрисдикція міжнародних кримінальних судів, створюваних на основі угоди, похідна від юрисдикції держав, що засновують такий судовий орган. Як правило, держави на підставі їхнього суверенітету мають первинне право на здійснення юрисдикції щодо правопорушень, вчинених на їхній території.

Доктрина територіальної юрисдикції, чи «територіальний принцип», має загальне визнання. Територіальна юрисдикція полягає в тому, що держава наказує і здійснює правила поведінки в межах її кордонів. Цей принцип, більше за будь-який інший, є проявом суверенітету; усі держави твердо дотримуються територіальної юрисдикції, заснованої на принципі суверенної рівності держав. Територіальна юрисдикція застосовується до всіх осіб - громадян та іноземців. Іноді злочин чиниться в одній державі, а його наслідки настають в іншій. У такому разі територіальну юрисдикцію мають обидві держави. Держава, на території якої вчинено злочин, має юрисдикцію за суб'єктивним принципом, а держава, де вчинок завершений, користується юрисдикцією за об'єктивним принципом територіальності.

Питання про імунітет посадових осіб держави від іноземної кримінальної юрисдикції став привертати особливу увагу в останні роки. Це пов'язано більшою мірою із розвитком інституту захисту прав людини, боротьбою з тероризмом, транснаціональною злочинністю, корупцією, відмиванням коштів та ін. Суспільство більше не хоче миритися з безкарністю осіб, що здійснюють ці злочини, незалежно від офіційного становища, яке вони займають. Це питання актуалізувалося з урахуванням зростання числа кримінальних обвинувачень, висунутих проти діючих глав держав та інших високопоставлених посадових осіб у зв'язку зі злочинами з міжнародного права. В останні роки юридична практика з даного питання стає досить чисельною, у зв'язку з чим є потреба прояснити невизначеність, яка стосується правил імунітету, особливо тих, що застосовуються по відношенню до посадових осіб, які можуть бути відповідальні за серйозні міжнародні злочини.

Згідно концепції, яка широко визнається державами, судовими органами, питання, що стосуються осіб, які користуються імунітетом, його обсягу і можливих винятків, часто розглядаються у зв'язку з двома різними категоріями імунітету, а саме імунітетом *ratione personae*, або «персональний», та імунітетом *ratione materiae*, або «матеріальний». Більшість сучасних судових рішень і наукових досліджень сходяться у тому, що імунітети, які надаються посадовим особам держави не призначені для їх особистого блага, а спрямовані на «забезпечення ефективного виконання ними функцій від імені відповідних держав». Між тим очевидно, що необхідність забезпечити ефективне виконання державних функцій виникає порізно: в залежності від характеру, важливості повноважень відповідної посадової особи і від того, здійснює вона на цей момент свої функції або пішла з посади. У сукупності ці фактори і пояснюють різний обсяг двох видів імунітету. Вони відрізняються тим, що імунітетом *ratione personae* користується тільки обмежене число діючих високопосадовців, а імунітет *ratione materiae* поширюється на посадових осіб держави в цілому і виходить за рамки періоду виконання останніми своїх функцій. Звідси випливає, зокрема, що високопосадовцю, наприклад главі держави, надається широкий імунітет *ratione personae*, поки він займає посаду, але після залишення свого поста він продовжує користуватися більш обмеженим імунітетом *ratione materiae*. Щодо їх змісту слід нагадати, що імунітет *ratione personae* має більш широкий обсяг, оскільки він поширюється на будь-яку поведінку відповідної посадової особи держави, тоді як

імунітет *ratione materiae* обмежується тими діями, які здійснюються в порядку виконання офіційних функцій. Іншими словами, перший імунітет надається виходячи з відповідного статусу особи (*ratione personae*), а другий – виходячи з характеристик відповідної поведінки (*ratione materiae*). Імунітет *ratione personae* характеризується широким обсягом і надається згідно з міжнародним правом обмеженому колу посадових осіб. Незважаючи на досить значну практику держав (включаючи численні національні судові рішення) з цього питання у зв'язку з цивільними позовами, кримінальні провадження, в яких питання про імунітет порушується у внутрішньодержавних судових інстанціях, розглядаються нечасто. Варто зазначити, що питання про імунітет *ratione personae* лежить в основі винесеного Міжнародним Судом рішення по справі «Про ордер на арешт», що стосується спору щодо видачі та міжнародного поширення Бельгією ордера на арешт чинного міністра закордонних справ Демократичної Республіки Конго виходячи з пунктів обвинувачення у військових злочинах і злочинах проти людства. Суд тим самим чітко встановив обсяг імунітету *ratione personae*, визначивши коло осіб і характер діянь, на які він поширюється.

Вирішення проблем співіснування міжнародної і національних кримінальних юрисдикцій, визначення їхніх меж і принципів взаємодії – одне з найбільш складних і актуальних завдань сучасної юридичної науки. Стає дедалі очевидно, що внутрішньодержавні судові системи не завжди здатні адекватно реагувати на злочини, що несуть реальну небезпеку людській цивілізації. Культура безкарності продовжує стимулювати подальше розширення масштабів насильства й зростання злочинності. Одним із важливих способів боротьби з безкарністю є створення системи міжнародної кримінальної юстиції. У 2002 році розпочав свою діяльність постійний орган міжнародної кримінальної юстиції – Міжнародний кримінальний суд (МКС). Римський статут Міжнародного кримінального суду, що прийняла 17 липня 1998 року Дипломатична конференція повноважних представників під егідою ООН, має юрисдикцію стосовно осіб, відповідальних за найсерйозніші злочини, що викликають стурбованість міжнародного співтовариства. Ця історична подія ознаменувала собою велику перемогу міжнародного співтовариства в боротьбі з безкарністю та рішучий крок до утвердження в світі верховенства права. Питання про ратифікацію Римського Статуту МКС, підписаного Україною 20 січня 2000 року, залишається на порядку денному та пов'язане з вирішенням низки складних правових проблем.

Семінарське (практичне) заняття 3

Тема 3. Відповідальність у міжнародному кримінальному праві

Питання для усного опитування та дискусії

- 3.1. Поняття та підстави міжнародно-правової кримінальної відповідальності.
- 3.2. Поняття та види міжнародних правопорушень.
- 3.3. Види і форми відповідальності.
- 3.4. Обставини, що виключають відповідальність держав.
- 3.5. Міжнародно-правова відповідальність міжнародних організацій.
- 3.6. Міжнародна кримінальна відповідальність індивідів.

Письмові завдання та задачі до заняття:

Завдання 1. Визначити об'єкт міжнародних правовідносин.

Завдання 2. Визначити юридичну природу міжнародно-правових санкцій.

Завдання 3. Опрацювати та законспектувати нюрнберзькі принципи, сформульовані Комісією міжнародного права щодо відповідальності за вчинення міжнародних злочинів.

Задача 1.

Україна є учасницею Конвенції про попередження злочинів геноциду і покарання за нього 1948 р. Якщо виникає спір з якою-небудь іншою державою-учасницею цієї Конвенції, чи може вона передати його до Міжнародного суду ООН без згоди України? Яке юридичне значення для України буде мати рішення суду?

Задача 2.

Міжнародний Суд ООН у січні 1998 р. прийняв до розгляду скаргу Лівії, яка звинувачує США і Великобританію (і частково Раду Безпеки ООН) у необґрунтованому застосуванні проти неї «повітряного ембарго» та інших суворих санкцій. Намір Суду розглянути це питання було сприйняте у Вашингтоні і Лондоні негативно: у Гаагу полетіли депеші з протестами і вимогами повернути скаргу лівійцям і відмовитися від розгляду позову.

Передісторія подій полягає у тому, що в 1998 р. під час польоту над Шотландією вибухнув рейсовий літак авіакомпанії «Пан-Американ», причому загинуло 270 пасажирів і члени екіпажу. Після детального розслідування причин авіакатастрофи у здійсненні теракту було звинувачено двох лівійців - ймовірно, агентів таємної служби уряду Муаммара Каддафі. Вашингтон і Лондон в ультимативній формі вимагали у Лівії негайної їх видачі, однак лівійська влада відмовилась це зробити, запропонувавши зустрічні варіанти: судити звинувачених у Лівії або в будь-якій нейтральній державі. Створена на той час Асоціація родичів загиблих пасажирів заявила про прийнятність такої пропозиції. Але США і Великобританія не тільки відкинули ці варіанти судового розгляду, але і досягли прийняття у Раді Безпеки ООН рішення про застосування відносно Лівії санкцій у вигляді заходів, не пов'язаних з використанням проти неї збройних сил, оскільки її позиція з цього питання об'єктивно порушує мир і міжнародну безпеку.

Протягом майже усього періоду з моменту авіакатастрофи лівійці наполягали на своєму праві бути заслуханими в авторитетній міжнародній судовій установі, якою є Міжнародний Суд ООН, створений саме для розв'язання конфліктних ситуацій між державами. Знадобилось 9 років, щоб Суд прийняв нарешті до розгляду вимогу Тріполі вирішити це питання.

Зміст клопотання Лівії полягає у наступному: вона вважає висунуті проти неї звинувачення у порушенні Монреальської конвенції про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації, цілком необґрунтованими, оскільки а її сторони будь-яких порушень конвенції не було вчинено. Згідно з її умовами, особи, які підозрюються у здійсненні терористичного акту, видачі яких прагнули американські та англійські органи влади, повинні бути притягнені до судової відповідальності у країні свого громадянства і не підлягають передачі іншій державі. Як стверджують лівійці, вони не ухиляються від судового розгляду, але бажають, щоб це відбувалось відповідно до прийнятих норм міжнародного права.

Запитання і завдання до задачі 2.

1. Якими повноваженнями наділений Міжнародний Суд ООН згідно зі Статутом ООН і як ці повноваження деталізовані у Статуті Міжнародного Суду ООН?

2. Чи мають право держави-члени ООН доручати вирішення спорів, що виникли між ними, іншим судовим установам, ніж Міжнародний Суд ООН, і на основі яких нормативних документів?

3. Чи обґрунтовані вимоги США до Великобританії, адресовані Міжнародному Суду ООН, повернути Лівії її скаргу на застосування цими двома країнами щодо неї санкцій економічного характеру?

4. Чи вмотивована скарга Лівії про незаконність застосованих проти неї заходів впливу (санкцій), не пов'язаних із застосуванням збройних сил?

5. Чи справедливе посилення Лівії на Монреальську конвенцію як підставу для звільнення її від відповідальності за дії фізичних осіб, які є її громадянами, проти об'єктів цивільної авіації?

6. Які заходи можна застосовувати за рішенням Ради Безпеки ООН у випадках виникнення загрози миру і безпеці у зв'язку з діями будь-якої держави?

7. Які види покарання передбачає національне законодавство за здійснення терористичних актів?

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: кримінальна відповідальність, відповідальність у міжнародному кримінальному праві, принципи кримінальної відповідальності, принципи відповідальності за міжнародні злочини, міжнародно-правова відповідальність держави за міжнародні злочини, суб'єкт міжнародної кримінальної відповідальності, особа як суб'єкт міжнародної кримінальної відповідальності.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Міжнародно-правова відповідальність – це визначена нормами міжнародного права відповідальність суб'єктів цього права, що настає за вчинення міжнародно-правового делікту. Передбачає обов'язок суб'єкта міжнародного права ліквідувати шкоду, яка була заподіяна ним іншому суб'єкту міжнародного права в результаті порушення міжнародно-правового зобов'язання, або обов'язок відшкодувати матеріальний збиток заподіяний в результаті дій, що не порушують норм міжнародного права, якщо таке відшкодування передбачається спеціальним міжнародним договором (абсолютна відповідальність).

Ознаки міжнародно-правової відповідальності:

- 1) до держави-правопорушниці застосовуються санкції міжнародно-правових норм;
- 2) настає за здійснення міжнародного правопорушення;
- 3) спрямована на забезпечення міжнародного правопорядку;
- 4) настання негативних наслідків для правопорушника;
- 5) реалізується у відносинах, що виникають між державою-правопорушницею і потерпілою державою

Суб'єктами міжнародно-правової відповідальності є тільки суб'єкти міжнародного публічного права (держави, у деяких випадках можуть стати фізичні особи, але при цьому міжнародно-правова відповідальність осіб є видом кримінальної відповідальності)

Суб'єкти міжнародного правопорушення – держави правопорушники (активні суб'єкти). За правопорушення, яке вчинене членом федерації, несе відповідальність сама федерація. В окремих випадках поряд з федеративною державою відповідальність несе і сам член федерації (коли виступає як суб'єкт міжнародного права, а відповідно до цього є міжнародним правопорушником).

Суб'єктами міжнародного правопорушення можуть бути і міжнародні організації, які можуть нести відповідальність перед державами, що є чи не є її членами. Відповідальність виникає, коли організація порушує міжнародні зобов'язання, які закріплені в договорах.

У разі матеріальної відповідальності міжнародних організацій можливі два варіанти:

Встановлення солідарної відповідальності організації і держав-членів;

Установлення відповідальності самої організації.

До міжнародно-правової відповідальності, можуть притягатись фізичні особи (за міжнародні злочини). Така відповідальність можлива у двох формах:

Перед міжнародним карним судом;

Перед національним судом.

Особливим є те, що у міжнародному праві немає терміну давності, винні несуть відповідальність незалежно від часу здійснення злочину.

Суб'єкти міжнародних претензій – держави, які зазнали збитків (ті хто вимагають відшкодування збитків) (пасивні суб'єкти).

Суб'єктами міжнародних претензій найчастіше є держави. Коли скоєно звичайне міжнародне правопорушення, то суб'єктом претензій є потерпіла держава. Коли скоєно міжнародний злочин, то суб'єктом претензій є не лише потерпіла держава, але й інші держави мають змогу виступати суб'єктами претензій.

Суб'єктами міжнародних претензій можуть бути і міжнародні організації, що володіють відповідною правосуб'єктністю (порушення державами міжнародного миру, безпеки).

Якщо фізичній особі заподіяний збиток унаслідок дії іноземної держави. Держава, громадянином якої він є, виступає до держави-правопорушника з вимогою про відшкодування збитку, таким чином здійснює право на його дипломатичний захист. Але водночас вона захищає власні міжнародні права, порушені в особі її громадянина^[1]

Міжнародно-правова відповідальність реалізується в двох формах: нематеріальної та матеріальної.

Обов'язок невизнання лежить в основі традиції доктрини Стімсона, спрямованої проти визнання анексії, яка відбулася за порушення міжнародного порушення права

Семінарське (практичне) заняття 4

Тема 4. Міжнародні злочини та злочини міжнародного характеру

Питання для усного опитування та дискусії

- 4.1. Поняття міжнародного злочину та його ознаки.
- 4.2. Поняття злочину міжнародного характеру.
- 4.3. Система міжнародних злочинів та злочинів міжнародного характеру.
- 4.4. Суб'єкти міжнародного злочину та злочину міжнародного характеру.
- 4.5. Об'єктивні та суб'єктивні ознаки міжнародного злочину та злочину міжнародного характеру.
- 4.6. Співучасть у міжнародному злочині та злочині міжнародного характеру.

Письмові завдання та задачі до заняття:

Завдання 1. Скласти приклади і записати злочини міжнародного характеру.

Завдання 2. Відмежувати ознаки міжнародних злочинів та злочинів міжнародного характеру.

Завдання 3. Вирішити письмово в зошитах задачі:

Задача 1.

Громадянин Російської Федерації Іванов С.Д. вчинив замах на життя прем'єр-міністра України та членів його сім'ї. Іванов С.Д. був затриманий місцевими правоохоронними органами і згодом було порушено кримінальну справу проти нього.

Органи влади Російської Федерації звернулись із запитом про передачу їм Іванова С.Д. для притягнення його до кримінальної відповідальності і для відбування покарання на території і за законами держави його громадянства. Згодом надійшли аналогічні запити про видачу Іванова С.Д. від міністерств юстиції Республіки Білорусь і Молдови, де він також скоїв ряд злочинів, за які передбачено їх національними законами притягнення до кримінальної відповідальності.

Запитання до задачі 1:

1. До якої групи злочинів належить замах на життя вищих посадових осіб держави? Чи передбачена екстрадиція за такі види злочинів?
2. Наведіть приклади закріплених у національному законодавстві України норм про видачу злочинців.
3. Чи єдиний порядок видачі злочинців - громадян України, іноземців та осіб без громадянства - Україною іншим державам?
4. Якими обставинами повинні керуватись компетентні органи України, за умови прийнятого рішення про екстрадицію, при виборі держави, якій буде передано Іванова С.Д.?
5. Чи зобов'язана держава аргументувати причини відмови в екстрадиції злочинця?
6. Чи зобов'язана держава вилучати і передавати іншій стороні речі, якими на час арешту володів злочинець?

Задача 2.

На даний час запроваджено спрощений порядок повернення в Україну громадян, які стали жертвами злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, сексуальною та іншою експлуатацією. У разі втрати паспортів консульські установи України у стислі терміни вирішують безпосередньо з відділами громадянства, паспортної та імміграційної служби МВС України питання

підтвердження особи громадянина та для подальшого документування його закордонною установою свідоцтвом на повернення в Україну.

Існують також домовленості з Міжнародною організацією з міграції про взаємодію у допомозі жертвам торгівлі людьми і сексуальної експлуатації та у поверненні українських громадян на Батьківщину.

Запитання і завдання до задачі 2.

1. Чи уповноважені консульські установи та посадові особи виконувати обов'язки адвокатів, юридичних консультантів, туристичних агентів, перекладачів тощо, надавати матеріальну допомогу, послуги з працевлаштування, отримання дозволу на проживання чи іноземного громадянства?

2. Перелічіть міжнародно-правові документи та національні нормативно-правові акти, які передбачають покарання за такі види злочинів?

3. Назвіть міжнародні міжурядові, міжнародні неурядові організації, громадські об'єднання, які надають допомогу постраждалим від торгівлі дітьми, жінками, сексуальної експлуатації, незаконної трансплантації органів тощо.

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: злочин, міжнародний злочин, ознаки злочину, злочин міжнародного характеру, суб'єкти злочину, об'єктивні та суб'єктивні ознаки злочину, співучасть у злочині.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Міжнародні злочини - це діяння такого масштабу і такої тяжкості наступили або можливих наслідків, що вони представляють реальну загрозу для людства в цілому.

У загальному вигляді поняття «злочин» - це сукупність встановлених законом об'єктивних і суб'єктивних ознак, що характеризують суспільно-небезпечне діяння як конкретний злочин. Визначення злочину вказує юридичні та соціальні ознаки, властиві будь-якому злочину. Ці ознаки (кримінальна протиправність, суспільна небезпека, винність і караність) дозволяють відмежувати злочинні діяння від діянь, які не є злочином.

Міжнародні правопорушення з середини XX століття поділяються на міжнародні делікти і міжнародні злочини. До останніх належать особливо небезпечні делікти, які порушують основоположні принципи і норми міжнародного права, що мають життєво важливе значення для всього міжнародного співтовариства. Міжнародними злочинами вважаються акти агресії, насильницьке встановлення або збереження колоніального панування, геноцид, апартеїд. Виходячи з такого розмежування в сучасному міжнародному кримінальному праві прийнято розрізняти звичайні делікти, міжнародні злочини та злочини міжнародного характеру. Тут різні не тільки суб'єкти злочину і об'єкти посягання, а й способи і форми відповідальності.

Що стосується міжнародних злочинів, то вони здійснюються як державою, так і фізичними особами одночасно і порушують міжнародні зобов'язання, настільки основоположні для забезпечення життєво важливих інтересів міжнародного співтовариства, що їх порушення розглядається міжнародним співтовариством у цілому як злочин.

Окремі автори виділяють групу злочинів, які вони називають або міжнародними, але не є настільки тяжкими, або злочинними порушеннями міжнародного правопорядку, або злочинами міжнародного характеру.

Вчені, що досліджують проблеми міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю та кваліфікації міжнародних злочинів, виділяють кілька груп злочинів, таких як міжнародні злочини, злочинні порушення міжнародного правопорядку, злочини міжнародного характеру. На думку Ю. В. Григорович, у науковій літературі поняттю та змістом злочинів міжнародного характеру на відміну від міжнародних злочинів приділяється ще недостатня увага, і в їх формулюваннях є багато спірних питань.

У сучасній доктрині міжнародного права злочинні діяння традиційно поділяють на два види. Перший вид — це міжнародні злочини, другий вид об'єднує так звані злочини міжнародного характеру. В проекті статей про відповідальність держав міжнародний злочин визначено як такий, що порушує настільки важливі міжнародні обов'язки, що розглядається як злочин міжнародним суспільством в цілому. В свою чергу, категорія злочинів міжнародного характеру об'єднує “ті правопорушення індивідів, які вчиняються поза зв'язком з тією чи іншою державною політикою, але посягають не тільки на національний, але й на міжнародний правопорядок, створюючи суспільну небезпеку для двох, декількох або всіх держав...”. Таким чином, доктриною передбачалося, що міжнародні злочини вчиняються державами, тоді як злочини міжнародного характеру вчиняються індивідами.

Слід зазначити, що, незважаючи на двовидовий розподіл міжнародних правопорушень, початий Комісією ООН з міжнародного права, у сучасній міжнародній практиці і доктрині розрізняють три види міжнародних правопорушень, що визначаються за суб'єктною і суб'єктивною сторонами складу таких правопорушень:

1. Міжнародні злочини;
2. Злочини міжнародного характеру;
3. Інші міжнародні правопорушення (міжнародні делікти).

Міжнародні злочини - діяння окремих осіб або груп осіб, прямо пов'язані з міжнародними злочинами держав. У Кодекс злочинів проти миру і безпеки людства увійшли такі злочини: агресія; загроза агресії; колоніальне панування і інші форми іноземного панування; вербування, використання, фінансування і навчання найманців; геноцид; расова дискримінація; апартеїд; систематичні і масові порушення прав людини; виключно серйозні військові злочини; навмисний і серйозної шкоди навколишньому середовищу; міжнародний тероризм; незаконний обіг; незаконний обіг наркотичних засобів. У відповідності з об'єктом міжнародні злочини поділяються на: * Злочину проти миру; * Військові злочини ; * Злочини проти людяності (вбивства, катування, поневолення і т.д.); * Злочини проти людства (расизм, апартеїд, геноцид і т.д.).

Злочини міжнародного характеру - правопорушення індивідів, які відбуваються поза зв'язку з тією чи іншою державною політикою, але зазіхають не тільки на національний, а й на міжнародний правопорядок, представляючи суспільну небезпеку для двох і більше держав (тероризм, обіг наркотиків і т.д.) . Ця група злочинів міжнародного характеру має внутрішню класифікацію:

* Злочини проти стабільності міжнародних відносин (міжнародний тероризм; захоплення заручників; захоплення, викрадення літаків і інших авіатранспортних засобів та інші дії, що здійснюються на борту повітряного судна; розкрадання ядерного матеріалу; вербування, використання, фінансування і навчання найманців; незаконне радіо-і телемовлення) ; * Діяння, що завдають шкоди або економічному, соціальному і культурному розвитку держав (фальшивомонетництво; легалізація злочинних доходів; незаконного обігу наркотичних і психотропних засобів; контрабанда; нелегальна еміграція та посягання на культурні цінності народів); * Злочинні посягання на особисті права людини (рабство; работоргівля; торгівля жінками, дітьми, експлуатація проституції третіми особами; поширення порнографії; тортури та інші нелюдські види поводження та покарання);

* Злочини, що здійснюються у відкритому морі (піратство (морський розбій); розрив і ушкодження підводного кабелю або трубопроводу; зіткнення морських суден; забруднення морського середовища шкідливими речовинами);

* Військові злочини міжнародного характеру (застосування заборонених засобів і методів ведення війни; насильство над населенням у районі воєнних дій; мародерство і т.д.).

Семінарське (практичне) заняття 5

Тема 5. Конвенційні злочини у міжнародному праві

Питання для усного опитування та дискусії

- 5.1. Поняття конвенційних злочинів.
- 5.2. Види конвенційних злочинів.
- 5.3. Особливості кваліфікації конвенційних злочинів.

5.4. Розмежування конвенційних та транснаціональних злочинів.

Письмові завдання та задачі до заняття:

Завдання 1. Опрацювати Конвенції, які визначають склади злочинів, які визнаються конвенційними у міжнародному кримінальному праві.

Завдання 2. Здійснити розподіл конвенційних злочинів за об'єктом посягання.

Завдання 3. Вирішити письмово в зошитах задачі:

Задача 1.

Абу Дауд, підозрюваний в організації масових убивств ізраїльських атлетів на Олімпійських іграх у Мюнхені (1972 р.), з фальшивими документами прибув до Франції у 1977 р., де був заарештований. Уряди ФРН та Ізраїлю заявили про намір домовитися про видачу терориста. Крім злочинів, скоєних у Мюнхені у 1972 р., ізраїльська влада звинувачувала Абу Дауду у вчиненні терористичних актів у Ізраїлі. Французька влада у позачерговому порядку організувала слухання справи Абу Дауду, але за відсутності достатніх підстав терорист був звільнений з-під варти і відправлений до Алжиру, де йому було надано притулок.

Запитання до задачі 1:

1. Дайте оцінку даному випадку.
2. Зазначте підстави для видачі осіб, які вчинили кримінальні злочини міжнародного характеру.
3. Які підстави для відмови у видачі?

Задача 2.

У спорі про континентальний шельф Егейського моря Міжнародний суд зіткнувся з безпрецедентним випадком, коли одна із сторін - Греція - вирішила обрати суддю ad hoc, тоді як Туреччина утрималася від участі в судовому розгляді. У такій ситуації можна було стверджувати, що участь у суді ad hoc тільки від однієї сторони могло порушити рівновагу в складі Суду і нашкодити принципу рівноваги сторін.

Запитання і завдання до задачі 2.

1. Яка Ваша точка зору з даного питання (обґрунтуйте її з посиланнями на міжнародно-правові документи)?
2. Як Ви розумієте використанням суддів ad hoc при розгляді справ у Міжнародному суді ООН?

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: конвенційний злочин, міжнародний тероризм, воля людини, громадська безпека, здоров'я населення, суспільна моральність, економічні злочини, злочини, які вчиняються на континентальному шельфі, корупційні злочини.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

У міжнародному кримінальному праві як синонімів, що визначають одна юридична явище, використовуються поняття: конвенційні злочини, злочини міжнародного характеру.

Злочини міжнародного характеру (конвенційні злочини) - посягання на законні інтереси та прерогативи кількох або всіх держав, внаслідок чого представляють міжнародну суспільну небезпеку, які визнаються такими за домовленостями між державами, отримуючи в багатосторонніх конвенціях відповідну міжнародну кваліфікацію.

Ці злочини вчиняються поза зв'язком з державною політикою. Відносно цих діянь, то їх стосуються спеціальні міжнародні угоди, в силу яких вони і набувають міжнародного характеру.

Злочини міжнародного характеру - діяння, склад яких визначено міжнародними договорами, зобов'язували які беруть участь держави запровадити відповідні норми в своє національне законодавство. Це діяння конкретної фізичної особи, яке тягне кримінальну відповідальність лише для нього поза політичною чи матеріальною відповідальності держави. Переслідування за нього здійснюється за національною праву за умови його адаптації відповідно до норм міжнародного права на підставі імплементації міжнародного правового акта. Конвенції, що встановлюють відповідальність за злочини міжнародного характеру, поширюють свою дію виключно на держави, які приєдналися до даних конвенцій.

Ознаки злочинів міжнародного характеру:

а) крім того, що вони зазіхають на інтереси юридичних осіб і громадян, вони також зачіпають інтереси двох або декількох держав;

б) ці злочини вчиняються окремими фізичними особами поза зв'язком з політикою держави;

в) вони тягнуть персональну кримінальну відповідальність у рамках національної юрисдикції;

г) ці діяння визнаються такими універсальними міжнародними договорами;

д) протидія цим злочинам обумовлено потребою держав у спільний захист своїх інтересів;

е) їх суспільна небезпека висока в міжнародному масштабі;

ж) їх основний безпосередній об'єкт - загальнокримінальний, а додатковий - міжнародний (шкоди міжнародним відносинам заподіюється попутно, як засіб досягнення менш значущою в світовому масштабі завдання);

з) правова підстава відповідальності за них - інкорпорація міжнародних нормативних актів у національний закон;

і) на відміну від міжнародних злочинів, відповідальність за які встановлюється актами міжнародного права імперативно (незалежно від того, приєдналася держава до конвенції, імплементувати чи її у внутрішнє законодавство), відповідальність за злочини міжнародного характеру заснована на міжнародних договорах, укладених добровільно (диспозитивність складається в тому, що якщо країна не приєдналася до конвенції, то і вимоги такого міжнародного договору на це держава не поширюються, можливе приєднання до конвенції з певними застереженнями, подібні угоди часто носять регіональний характер);

к) відповідальність за їх вчинення позбавлена політичного елемента.

Критерієм розмежування даних злочинів може бути об'єкт злочинного посягання, ступінь суспільної небезпеки і т.д. Їх аналіз дозволяє виокремити і розглянути наступні види деліктів:

1) злочини проти стабільності міжнародних відносин (міжнародний тероризм; захоплення заручників; угон і захоплення літаків та інших авіатранспортних засобів і інші діяння, вчинені на борту повітряного судна і в міжнародних аеропортах; розкрадання ядерного матеріалу; вербування, використання, фінансування і навчання найманців, а також участь найманця у військових діях; незаконне радіо- і телемовлення, пропаганда війни);

2) діяння, що завдають шкоди економічному, соціальному і культурному розвитку держав (фальшивомонетництво; легалізація злочинних доходів; незаконний обіг наркотичних засобів і психотропних речовин; контрабанда; незаконна еміграція; посягання па культурні цінності);

3) злочинні посягання на особисті права людини (рабство, работоргівля; торгівля жінками та дітьми; експлуатація проституції третіми особами; розповсюдження порнографії; катування та інші жорстокі, нелюдські або принизливі для людської гідності види поводження та покарання; насильницькі зникнення та ін.).

4) злочини, що здійснюються у відкритому морі (піратство (морський розбій); розрив або пошкодження морського кабелю або трубопроводу; зіткнення морських суден, ненадання допомоги на морі; забруднення морського середовища шкідливими речовинами; порушення правового режиму континентального шельфу та особливої економічної зони; порушення встановлених правил морських промислів);

5) військові злочини міжнародного характеру (застосування заборонених засобів і методів ведення війни; насильство над населенням у зоні військових дій; незаконне носіння або зловживання знаками Червоного Хреста і Червоного Півмісяця; мародерство; погане поводження з військовополоненими; недбале виконання обов'язків щодо поводження з

пораненими і хворими військовополоненими; вчинення дій, спрямованих на шкоду іншим військовополоненим та ін.).

Конвенційні злочину володіють наступною специфікою:

1) їх протиправність обумовлена заборонами, передбаченими положеннями відповідних міжнародних правових актів. Ці акти можуть носити не абсолютний, загальний, а регіональний характер;

2) поряд з виною конкретної особи, яка заподіює шкоду, присутня і похідна провина держави за допущення, неприпинення такої поведінки;

3) в якості додаткового об'єкта злочину виступають завжди міжнародні інтереси або відносини;

4) між діянням суб'єкта (особи, яка заподіює шкоду), бездіяльністю держави і наслідком, який настав, присутній потрібний причинно-наслідковий зв'язок;

5) кримінальна відповідальність за їх вчинення накладається на винних осіб лише у випадку імплементації положень міжнародного права в національне законодавство (як уже зазначалося, за вчинення міжнародних злочинів кримінальна відповідальність настає незалежно від того, чи встановлена вона внутрішнім національним законодавством);

6) незважаючи на високий рівень їх суспільної небезпеки, вони тим не менш не загрожують існуванню людства в цілому (миру і безпеці людства).

В правовій науці виділяють наступні ознаки транснаціональних злочинів, встановлення яких дає можливість розмежувати конвенційні та транснаціональні злочини:

1) наявність універсального міжнародного договору, що встановлює специфіку притягнення до відповідальності винних осіб;

2) територія, на якій здійснюється діяння, як особливо юридично значущий фактор;

3) наявність підвищеної суспільної небезпеки;

4) елементи статусу суб'єкта злочину, що характеризують його специфічні зв'язки з юрисдикцією іноземної держави (іноземець, апатрид, носій дипломатичного або службового імунітету і т.д.).

Семінарське (практичне) заняття 6

Тема 6. Міжнародний кримінальний суд в системі міжнародних кримінальних судових органів

Питання для усного опитування та дискусії

6.1. Особливості заснування Міжнародного кримінального суду.

6.2. Система міжнародних кримінальних судових органів та їх юрисдикція.

6.3. Склад та компетенція Міжнародного кримінального суду.

Письмові завдання та задачі до заняття:

Завдання 1. З'ясувати та записати концепцію множинності міжнародних кримінальних судів.

Завдання 2. Визначте склад та повноваження Міжнародного суду ООН.

Завдання 3. Ознайомтесь із Римським Статутом МКС та Статутом Міжнародного суду ООН.

Задача 1.

При розгляді індо-португальської спору про право проходу через територію Індії Міжнародний кримінальний суд прийшов до висновку, що зроблені відповідно до п. 2 ст. 36 Статуту Міжнародного кримінального суду заяви про визнання його обов'язкової юрисдикції, включаючи супровідні їх застереження, одразу набувають юридичної чинності *ipso facto* і без необхідності висновку спеціальної угоди відносно всіх інших держав, що прийняли так само зобов'язання, причому навіть до того, як будуть отримані тексти зазначених заяв, тобто без надання таким державам можливостей виробити свою позицію стосовно цих застережень.

Запитання і завдання до задачі 1.

1. Назвіть основні форми визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду.
2. Яка форма визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду має місце в даному випадку?

Задача 2.

Держсекретар США М. Олбрайт засудила більшість країн-членів СНД і солідарні з ними країни за їх заяви про необхідність вирішення іракської проблеми дипломатичними методами.

Запитання і завдання до задачі 2.

1. Чи узгоджується точка зору Держсекретаря США з положеннями міжнародно-правових актів, які можуть бути застосовані до ситуації, що виникла?
2. Які конкретні методи урегулювання іракської проблеми можуть бути запропоновані у даній ситуації?
3. З дотриманням яких процедурних правил можуть бути використані методи вирішення міждержавних суперечок у контексті положень Статуту ООН?

Задача 3.

ООН і одна з держав, що розвиваються, уклали угоду, де передбачалася допомога цій державі з боку ООН при реалізації програми в сфері початкової освіти. Між сторонами угоди виникла суперечка про її застосування і тлумачення.

ООН передала суперечку до Міжнародного суду ООН, оскільки всі суперечки, у яких бере участь ООН, повинні, на її переконання, розв'язуватися саме нею. Таке рішення ООН було обґрунтовано ще і тим, що держава - інша сторона суперечки — визнає юрисдикцію Суду обов'язковою. Справді, держава зробила заяву відповідно до ст. 36 Статуту Міжнародного кримінального суду про визнання юрисдикції даного Суду обов'язковою. Однак у даному випадку вона категорично заперечувала проти передачі суперечки до Міжнародного кримінального суду і вважала, що швидше й ефективніше можна вирішити суперечку шляхом переговорів.

Запитання і завдання до задачі 3.

1. Чи буде суперечка прийнята до розгляду Міжнародним кримінальним судом?

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: суд, міжнародний кримінальний суд, система міжнародних кримінальних судових органів, юрисдикція міжнародних кримінальних судових органів, склад Міжнародного кримінального суду, повноваження Міжнародного кримінального суду, заснування Міжнародного кримінального суду.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Міжнародний кримінальний суд (МКС) є першим постійним міжнародним органом кримінального правосуддя, створеним на основі договору між державами, який необхідний, в першу чергу, для того щоб не допустити ситуації безкарності осіб, які вчинили найсерйозніші злочини, що викликають заклопотаність всього міжнародного співтовариства в цілому. МКС має статус незалежної міжнародної організації, і не є частиною структури ООН. Він розташовується в Гаазі, Нідерланди, проте за бажанням Суду засідання можуть проходити у будь-якому місці. Міжнародний кримінальний суд не слід плутати з [Міжнародним судом ООН](#), який також засідає в Гаазі, але має іншу компетенцію. МКС не входить в офіційні структури [Організації Об'єднаних Націй](#), хоча може порушувати справи за поданням [Ради Безпеки ООН](#).. Витрати суду фінансуються за рахунок його держав-учасників, а також можливі

добровільні внески від урядів, міжнародних організацій, приватних осіб, корпорацій та інших суб'єктів.

Римський статут набрав чинності 1 липня 2002 після його ратифікації 60 країнами.

Ряд країн принципово заперечує проти самої ідеї МКС який обмежує суверенітет держав і дає невизначено широкі компетенції суду; серед них США, Китай, Індія, Ізраїль та Іран.

Міжнародні суди на відміну від національних, застосовують міжнародні норми безпосередньо, й обсяг застосовуваних норм не залежить від того наскільки добросовісно держава виконала свої міжнародні зобов'язання й імплементувала відповідні норми міжнародного права. На користь міжнародних кримінальних судів та трибуналів говорить і багатонаціональний склад таких судів, що дає змогу вести мову про більшу неупередженість та об'єктивність судового розгляду порівняно з національними судами.

Першими міжнародними судовими органами стали Нюнберзький та Токійський воєнні трибунали, які були створені після закінчення Другої світової війни з метою «справедливого і швидкого суду і покарання головних воєнних злочинців». Вони стали першими судовими органами, в яких відбувалося притягнення осіб до відповідальності на основі міжнародного права. Безсумнівно, такі трибунали зробили вагомий внесок у подальший розвиток системи міжнародної кримінальної юстиції.

Сьогодні до основних міжнародних кримінальних судів та трибуналів потрібно віднести:

Міжнародний трибунал для колишньої Югославії (повна назва – Міжнародний трибунал для судового переслідування осіб, відповідальних за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, вчинені на території колишньої Югославії з 1991 року) – створений 25 травня 1993 року;

Міжнародний трибунал для Руанди (повна назва – Міжнародний трибунал для судового переслідування осіб, відповідальних за геноцид та інші серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, вчинені на території Руанди, і громадян Руанди, відповідальних а геноцид та інші схожі порушення, вчинені на території сусідніх держав, у період з 1 січня 1994 року до 31 грудня 1994 року) - створений 8 листопада 1994 року;

Міжнародний кримінальний суд – є постійно діючим органом, який уповноважений здійснювати юрисдикцію щодо осіб, відповідальних за найбільш серйозні злочини, які викликають стурбованість міжнародної спільноти (діє на основі багатостороннього договору – Римського статуту Міжнародного кримінального суду, прийнятого в 1998 році, існує з липня 2002 року, засідає в Гаазі, але не входить в офіційні структури ООН, хоча може порушувати справи за поданням Ради Безпеки ООН).

У статті 34-й Римського статуту Міжнародного кримінального суду зазначено перелік органів, з яких він складається, а саме:

1. Президія;
2. Апеляційне відділення, Судове відділення та Відділення попереднього провадження (попереднього розгляду справ);
3. Канцелярія прокурора;
4. Секретаріат.

Компетенція суду обмежена трьома видами злочинів:

Геноцид — намір цілком або частково винищити національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку.

Злочини проти людяності — частина масштабного або систематичного переслідування, спрямованого проти мирного населення, причому про можливе переслідування злочинцеві заздалегідь було відомо.

Воєнні злочини — порушення законів і звичаїв ведення війни, що регулюють поведінку збройних формувань під час війни і захищають цивільне населення, військовополонених, культурне надбання і таке інше.

У компетенцію Міжнародного кримінального суду пропонувалося також включити агресію. Проте під час переговорів у Римі сторони не змогли прийти до єдиного визначення цього злочину і тому було вирішено, що наразі Суд не може здійснювати правосуддя з питань, пов'язаних зі злочинною агресією.

Семінарське (практичне) заняття 7
Тема 6. Реалізація міжнародного кримінального права

Питання для усного опитування та дискусії

- 7.1. Поняття, види та форми міжнародної правової допомоги в кримінальних справах.
- 7.2. Міжнародна правова допомога у кримінальних справах як предмет правового регулювання двосторонніх та багатосторонніх договорів.
- 7.3. Поняття та передумови міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю.
- 7.4. Офіційні та неурядові міжнародні організації в боротьбі зі злочинністю.

Письмові завдання та задачі до заняття:

Завдання 1. Визначити місце екстрадиції у міжнародному кримінальному праві.

Завдання 2. Проаналізувати роль ООН в організації співробітництва держав у сфері боротьби з міжнародною злочинністю.

Завдання 3. Вирішіть письмово задачі:

Задача 1.

З огляду на неефективність дипломатичних каналів у міжнародному співробітництві поліцейських відомств і потребу у встановленні між ними безпосередніх контактів було прийнято рішення про створення Міжнародної комісії кримінальної поліції, і 1923 р. прийнято її Статут. Однак з 1956 р. розпочинається нова історія Інтерполу.

Запитання і завдання до задачі 1.

1. Перелічіть інші міжнародні організації, основним завданням яких є сприяння співробітництву держав у боротьбі зі злочинністю.
2. Охарактеризуйте діяльність Інтерполу протягом 1923 - 1956 рр.
3. Яка організаційна структура Інтерполу?
4. Які основні завдання і напрями діяльності Інтерполу?
5. Що таке «червоний циркуляр», «зелений циркуляр», «синій циркуляр», «чорний циркуляр»?

Задача 2.

З метою попередження міграції злочинності укладено чимало міжнародних договорів на дво- чи багатосторонній основі, які стосуються екстрадиції. Так, одним з найбільш фундаментальних і універсальних договорів є Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 р., що передбачає зобов'язання сторін видавати одна одній, з урахуванням положень викладених у конвенції, усіх осіб, які переслідуються компетентними органами запитуючої сторони за вчинення злочину або які розшукуються цими органами з метою виконання вироку.

Запитання і завдання до задачі 2.

1. Надайте визначення екстрадиції, виходячи з чинних нормативно-правових документів.
2. Чи були зроблені Україною застереження при ратифікації Європейської конвенції про видачу правопорушників 1957 р.? У чому вони полягають?
3. За яких підстав здійснюється екстрадиція?
4. За яких умов екстрадиція не здійснюється?

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: правова допомога, міжнародна правова допомога, міжнародна правова допомога у кримінальних справах, форми міжнародної правової допомоги, форми міжнародної правової допомоги у кримінальних справах.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

У сучасному міжнародному праві поняття «міжнародна правова допомога у кримінальних справах» є предметом правового регулювання ряду двосторонніх і багатосторонніх договорів у даній сфері. Водночас слід зазначити, що договори не містять його дефініції, а лише визначають обсяг наданої міжнародної правової допомоги.

У літературі можна знайти різні точки зору щодо поняття і характеру міжнародної правової допомоги.

В узагальненому вигляді суть їх зводиться до такого — під міжнародною правовою допомогою пропонують розуміти: здійснення певних дій на прохання запитуючої сторони, виконання яких необхідне для розслідування, розгляду в суді кримінальної справи чи для виконання призначеного у справі покарання в іншій договірній країні; допомогу, що надається органам певної держави при розгляді конкретної кримінальної справи органами іншої держави; систему процесуальних, організаційно-правових заходів, механізмів, принципів, способів, методів, інститутів, сукупності та/або самотійності всього того, що застосовується в ході реалізації як міжнародного, так і національного права держав з метою вирішення на міжнародному рівні справ, пов'язаних із суспільно небезпечними діяннями, та будь-яких інших дій, що стосуються цих справ, при одночасному застосуванні і посиленні на норми національного, внутрішньодержавного законодавства України та держави або держав, з якими Україна перебуває у відносинах правового співробітництва в кримінальних справах та міжнародного права, на підставі домовленості або взаємності; підготовку, передачу до іноземних правоохоронних і судових органів, а також виконання на їх прохання звернень (клопотань, доручень, запитів) про: проведення процесуальних дій (виконання слідчих дій, вручення документів, передачу предметів, надання документів та виконання інших процесуальних дій); екстрадицію осіб, які підозрюються (обвинувачуються) у вчиненні злочинів; передачу або прийняття кримінального переслідування; відносини взаємного співробітництва між державами в галузі кримінального судочинства, які полягають у виконанні на підставі міжнародних угод та національного законодавства певних дій, необхідних для здійснення іноземною державою правосуддя в конкретній справі; діяльність компетентних державних органів щодо виконання судових та слідчих доручень органів іншої держави про провадження на території запитованої держави процесуальних дій та оперативно-розшукових заходів для отримання доказів у кримінальній справі.

Правовою підставою міжнародної правової допомоги у кримінальних справах є слідче чи судове доручення компетентного органу запитуючої держави.

Виділяють такі **види міжнародної правової допомоги у кримінальних справах**:

- провадження процесуально-слідчих дій (виконання і направлення окремих доручень, вручення документів, обмін інформацією, у тому числі і законодавчою);
- видача правопорушників; кримінальне переслідування; передача предметів; передача засуджених іноземними судами до країни їхнього громадянства.

Міжнародна правова допомога в кримінальних справах **складається з**:

- 1) виконання доручень про проведення окремих слідчих дій (допити, огляди, провадження експертиз, вручення документів та інше);
- 2) надання інформації про право;
- 3) передачі компетенції по розслідуванню та розгляду кримінальних справ від установи однієї держави відповідній установі іншої держави;
- 4) видачі злочинців; правової допомоги у зв'язку з визнанням та виконанням вироків іноземних судів.

Виділяючи традиційні форми співробітництва при розслідуванні злочинів (проведення окремих слідчих і процесуальних дій, видача правопорушників (екстрадиція), здійснення кримінального переслідування, передача предметів, (надання документів)), звертаємо увагу на відсутність нормативного регулювання співробітництва правоохоронних органів щодо відшкодування матеріальної шкоди, заподіяної злочином, забезпечення можливої конфіскації майна, реалізації функцій цивільного позову в кримінальній справі.

Пріоритетне значення при визначенні характеру міжнародної правової допомоги має надаватися характеристиці змісту діяльності державних компетентних органів та меті, яка

обумовлює необхідність міждержавного співробітництва, — сприяння іноземній державі в здійсненні кримінального судочинства.

Під організаційно-правовими формами співробітництва у галузі міжнародної правової допомоги в кримінальних справах слід розуміти передбачені міжнародними договорами організаційні форми співробітництва компетентних органів держав-учасниць договору щодо провадження в порядку надання міжнародної правової допомоги окремих процесуальних дій або спільного розслідування кримінальної справи.

Аналіз нових та перспективних міжнародних договорів дозволяє констатувати наявність **тенденції до розширення організаційно-правових форм даного напрямку співробітництва** — вони передбачають принципово нові форми, такі як провадження спільних розслідувань, створення спільних слідчих та слідчо-оперативних груп (ст. 19 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності (2000 рік), ст. 63 Кишинівської конвенції від 7 жовтня 2002 року, ст. 20 Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах (Страсбург, 8 листопада 2001 року)).

Ці міжнародні договори є правовою підставою їх застосування на території України, а звідси — і здійснення співробітництва у зазначених організаційно-правових формах.

Семінарське (практичне) заняття 8

Тема 8. Запобігання міжнародній злочинності

Питання для усного опитування та дискусії

- 8.1. Поняття та система запобігання злочинності
- 8.2. Форми міжнародної злочинності.
- 8.3. Загально кримінальна злочинність у міжнародній спільноті.
- 8.4. Особливості запобігання міжнародній злочинності.

Письмові завдання та задачі до заняття:

Завдання 1. Проаналізувати причини міжнародної злочинності.

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: міжнародна злочинність, поняття міжнародної злочинності, форми міжнародної злочинності, кримінальна злочинність у міжнародній спільноті, запобігання міжнародній злочинності.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Запобігання злочинності - це сукупність різноманітних видів діяльності і заходів у державі, спрямованих на вдосконалення суспільних відносин з метою усунення негативних явищ та процесів, що породжують злочинність або сприяють їй, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки.

Як інтегративна система організованої протидії злочинності, запобігання злочинності включає в себе різноманітні запобіжні заходи різних галузей знань. Для належного впорядкування запобіжних заходів, чіткого визначення рівня і напрямів запобіжної діяльності суб'єктів, їх компетенції, природи самих заходів тощо виникає необхідність їх класифікації. Класифікація - це розподіл явищ, понять, заходів за класами залежно від загальних ознак або класифікатора. Існують різні класифікації запобіжних заходів з урахуванням тих цілей, які перед ними ставляться. Заходи можна класифікувати за: рівнем, масштабом, змістом, суб'єктами, об'єктами та ін. За рівнем розрізняються загальносоціальні, спеціально-кримінологічні та індивідуальні заходи запобігання злочинності; за масштабом - заходи, які здійснюються у територіальному розрізі, на окремому об'єкті, щодо групи осіб; за змістом - заходи соціально-економічного, соціально-демографічного, технічного, екологічного, правового та іншого характеру; за суб'єктами - заходи, що здійснюються органами всіх гілок влади, організаціями, трудовими об'єднаннями, установами, окремими громадянами; за об'єктами - відповідно до видів злочинів, на протидію яким вони спрямовані.

Об'єктом індивідуального запобігання злочину є: поведінка та спосіб життя осіб з високою імовірністю вчинення злочину; соціальні елементи їх особистості, які відображають антисуспільну спрямованість; соціально значущі при формуванні і реалізації останньої деякі психофізичні особливості індивідів; несприятливі умови оточуючого такої особи середовища та життєвого укладу; інші довготривалі діючі обставини, які визначають криміногенну ситуацію і полегшують вчинення злочину.

1.4. Самостійна робота студентів

Самостійна робота студента полягає у виконанні індивідуального завдання у формі реферату. Завдання обирається студентом на початку семестру і виконується за ustalеними вимогами.

1.4.1. Умови виконання завдань

Індивідуальне завдання студентів денної та заочної форми навчання виконується у межах годин, відведених для самостійної роботи студента. Тема завдання обирається студентом добровільно і закріплюється за студентом викладачем на початку семестру. Підготовка індивідуального завдання у такій формі передбачає:

- підбір та опрацювання літератури за темою;
- складання плану роботи (вступ, *перше (друге) питання* - розкриття теоретичних аспектів проблеми, *друге (третє) питання* - аналіз фактичних та статистичних даних, висновки, список використаної літератури та інформаційних джерел);
- виклад основних ідей та пропозицій авторів;
- презентація індивідуального завдання на семінарських заняттях (виступ до 5 хвилин).

1.4.2. Тематики рефератів

1. Поняття та завдання міжнародного кримінального права.
2. Принципи міжнародного кримінального права.
3. Джерела міжнародного кримінального права.
4. Співвідношення міжнародного кримінального та національного права.
5. Завдання міжнародного кримінального права.
6. Зв'язок міжнародного кримінального права з іншими галузями міжнародного права.
7. Дія кримінальної юрисдикції в часі.
8. Дія кримінальної юрисдикції в просторі.
9. Екстратериторіальна дія кримінального процесуального права держав.
10. Імунітет щодо кримінальної юрисдикції.
11. Імунітет міжнародних організацій та їх персоналу.
12. Імунітет спеціальних місій. Консульський імунітет.
13. Порушення імунітету представників іноземної держави.
14. Принципи кримінальної відповідальності за міжнародні злочини.
15. Міжнародно-правова відповідальність держави за міжнародні злочини.
16. Суб'єкти міжнародної кримінальної відповідальності.
17. Особа як суб'єкт міжнародної кримінальної відповідальності.
18. Поняття та ознаки міжнародного злочину.
19. Об'єктивні ознаки міжнародного злочину.
20. Суб'єктивні ознаки міжнародного злочину.
21. Співучасть у міжнародному злочині.
22. Поняття злочину міжнародного характеру.
23. Відповідальність за окремі злочини міжнародного характеру.
24. Поняття конвенційних злочинів.
25. Злочини, які є проявом міжнародного тероризму.
26. Злочини, які посягають на волю людини.
27. Злочини, які посягають на громадську безпеку.
28. Злочини, які посягають на здоров'я населення та суспільну моральність.
29. Злочини економічного характеру.

30. Міжнародний кримінальний суд у системі міжнародної кримінальної юстиції.
31. Міжнародний кримінальний суд і національні суди.
32. Склад та повноваження Міжнародного кримінального суду.
33. Міжнародний кримінальний суд у відношенні міжнародних злочинів, вчинених особами, які діють у приватному порядку.
34. Міжнародний кримінальний суд у відношенні міжнародних злочинів, вчинених представниками держави.
35. Заснування міжнародного кримінального суду.
36. Взаємодія міжнародного кримінального суду з ООН.
37. Офіційні та неурядові міжнародні організації в боротьбі зі злочинністю.
38. Сутність поняття «міжнародна правова допомога у кримінальних справах».
39. Міжнародна правова допомога у кримінальних справах як предмет правового регулювання двосторонніх та багатосторонніх договорів.
40. Форми міжнародної правової допомоги у кримінальних справах.
41. Стан та перспективи розвитку міжнародного співробітництва України у сфері боротьби зі злочинністю. Видача злочинців (екстрадиція) у міжнародному кримінальному праві.
42. Форми міжнародної злочинності.
43. Особливості запобігання міжнародній злочинності. Загально кримінальна злочинність у міжнародній спільноті.
44. Напрями міжнародної співпраці у боротьбі зі злочинністю.

1.4.3. Методичні рекомендації до виконання індивідуальних завдань

Метою виконання індивідуальних завдань є закріплення і систематизація студентами отриманих знань у процесі участі в аудиторних заняттях і самостійної роботи.

Для виконання індивідуальних завдань студенти повинні використовувати законодавчі та підзаконні акти, інструктивно-методичні матеріали, науково-монографічну літературу, статистичні дані, аналітичну інформацію.

Реферат виконується комп'ютерним способом з одностороннім розміщенням тексту на папері формату А 4 (210 мм х 297 мм) з дотриманням прийнятих у діловодстві стандартних берегів: лівого – 30 мм, верхнього та нижнього – 20 мм, правого – не менше 10 мм.

Обсяг завдання має забезпечувати належне висвітлення теми і не повинен перевищувати 15-20 сторінок друкованого тексту шрифтом Times New Roman кеглем 14 з міжрядковим інтервалом 1,5.

Завдання повинно бути структурованою, тобто після титульного аркуша містити: план, вступ, два (три) розділи, висновки, список використаних джерел. Складові частини роботи не обов'язково починати з нового аркуша. Розділи плану роботи формулюються самостійно студентом як найважливіші напрями розкриття її теми. Виклад роботи подається за наведеним нижче порядком.

ПЛАН

		Стор.
	Вступ	- 2
1.	(назва першого розділу)	- 3
2.	(назва другого розділу)	- 6
3.	(назва третього розділу)	- 9
	Висновки	- 12
	Список використаних джерел	- 14

Вступ

(Виклад змісту вступу)

1. (назва першого розділу)

(Виклад змісту першого розділу)

2. (назва другого розділу)

(Виклад змісту другого розділу)

3. (назва третього розділу)
(Виклад змісту третього розділу)

Висновки
(Виклад змісту висновків)

Список використаних джерел

Нижче списку використаних джерел рукописним способом зазначаються дата виконання реферату і особистий підпис студента.

1.5. Підсумковий контроль

Підсумковий семестровий контроль навчання для студентів денної та заочної форми навчання проводиться у формі заліку у виді тестування, з використанням інформаційних технологій.

1.5.1. Питання для підсумкового контролю

1. Поняття міжнародного кримінального права.
2. Завдання міжнародного кримінального права.
3. Предмет та система міжнародного кримінального права.
4. Особливості методу регулювання міжнародного кримінального права.
5. Принципи міжнародного кримінального права.
6. Джерела міжнародного кримінального права.
7. Співвідношення міжнародного кримінального та національного права.
8. Завдання міжнародного кримінального права.
9. Зв'язок міжнародного кримінального права з іншими галузями міжнародного права.
10. Дія кримінальної юрисдикції в часі.
11. Дія кримінальної юрисдикції в просторі.
12. Кримінальна юрисдикція.
13. Екстратериторіальна дія кримінального процесуального права держав.
14. Імунітет щодо кримінальної юрисдикції.
15. Дипломатичний імунітет.
16. Особи, які користуються імунітетом від кримінальної юрисдикції.
17. Імунітет міжнародних організацій та їх персоналу.
18. Імунітет спеціальних місій.
19. Консульський імунітет.
20. Порушення імунітету представників іноземної держави.
21. Принципи кримінальної відповідальності за міжнародні злочини.
22. Міжнародно-правова відповідальність держави за міжнародні злочини.
23. Суб'єкти міжнародної кримінальної відповідальності.
24. Особа як суб'єкт міжнародної кримінальної відповідальності.
25. Поняття міжнародного злочину.
26. Ознаки міжнародного злочину.
27. Об'єктивні ознаки міжнародного злочину.
28. Суб'єктивні ознаки міжнародного злочину.
29. Суб'єкт міжнародного злочину.
30. Співучасть у міжнародному злочині.
31. Поняття злочину міжнародного характеру.
32. Відповідальність за окремі злочини міжнародного характеру.
33. Поняття конвенційних злочинів.
34. Злочини, які є проявом міжнародного тероризму.
35. Злочини, які посягають на волю людини.
36. Злочини, які посягають на громадську безпеку.
37. Злочини, які посягають на здоров'я населення та суспільну моральність.
38. Злочини економічного характеру.
39. Міжнародний кримінальний суд у системі міжнародної кримінальної юстиції.

40. Міжнародний кримінальний суд і національні суди.
41. Склад та повноваження Міжнародного кримінального суду.
42. Міжнародний кримінальний суд у відношенні міжнародних злочинів, вчинених особами, які діють у приватному порядку.
43. Міжнародний кримінальний суд у відношенні міжнародних злочинів, вчинених представниками держави.
44. Заснування міжнародного кримінального суду.
45. Взаємодія міжнародного кримінального суду з ООН.
46. Постійний характер міжнародного кримінального суду.
47. Право, яке застосовується міжнародним кримінальним судом.
48. Поняття агресії у міжнародному кримінальному праві.
49. Офіційні та неурядові міжнародні організації в боротьбі зі злочинністю.
50. Сутність поняття «міжнародна правова допомога у кримінальних справах».
51. Міжнародна правова допомога у кримінальних справах як предмет правового регулювання двосторонніх та багатосторонніх договорів.
52. Форми міжнародної правової допомоги у кримінальних справах.
53. Стан та перспективи розвитку міжнародного співробітництва України у сфері боротьби зі злочинністю.
54. Видача злочинців (екстрадиція) у міжнародному кримінальному праві.
55. Форми міжнародної злочинності.
56. Особливості запобігання міжнародній злочинності.
57. Загально кримінальна злочинність у міжнародній спільноті.
58. Напрями міжнародної співпраці у боротьбі зі злочинністю.
59. Попередження злочинності та контроль над злочинністю.
60. Правоохоронна діяльність у боротьбі зі злочинністю.

1.5.2. Перелік тестових завдань

1. Вкажіть, який нормативний акт містить норму про пріоритет загальновизнаних норм міжнародного права щодо норм національного права України:
 - а) Конституція України 1996 р.;
 - б) Декларація про державний суверенітет України 1990 р.;
 - в) Закон України “Про міжнародні договори України” 2004 р.;
 - г) Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р.
2. Обставинами, що звільняють від міжнародної кримінальної відповідальності, є:
 - а) згода, самооборона, контрзаходи, форс-мажор, стихійне лихо, стан необхідності;
 - б) відсутність вини;
 - в) згода, форс-мажор, самооборона, рішення міжнародної організації;
 - г) усе наведене вище.
3. Який принцип лежить в основі екстратериторіальної юрисдикції?:
 - а) територіальний;
 - б) персональний;
 - в) принцип захисту;
 - г) принцип безпеки.
4. Визначення агресії в сучасному міжнародному праві надано у:
 - а) Статуті Міжнародного Суду ООН;
 - б) відповідній резолюції Генеральної Асамблеї ООН;
 - в) Статуті ООН;
 - г) Статуті Міжнародного кримінального суду.
5. Кваліфікація діяння держави як міжнародно-протиправного визначається:
 - а) внутрішнім правом відповідної держави;
 - б) міжнародним правом;
 - в) внутрішнім правом міжнародних міжурядових організацій;
 - г) внутрішнім правом міжнародних неурядових організацій.

6. Звернення до Міжнародного Суду ООН як засобу вирішення міжнародного спору в сучасному міжнародному праві є:
 - а) обов'язковим;
 - б) обов'язковим для вирішення територіальних спорів;
 - в) обов'язковим для вирішення спорів щодо громадян сторін;
 - г) виключно добровільним (за взаємною згодою сторін).
7. Сторонами у справах щодо міжнародних спорів, які розглядаються Міжнародним Судом ООН, можуть бути:
 - а) виключно держави;
 - б) усі суб'єкти міжнародного права;
 - в) держави і міжнародні міжурядові організації;
 - г) держави і фізичні особи.
8. Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р.:
 - а) розширює перелік прав, передбачених у Пакті;
 - б) передбачає процедуру розгляду повідомлень від осіб, які твердять, що вони є жертвами порушень певною державою-учасницею якогось із прав, викладених у Пакті;
 - в) передбачає можливість звернення до Європейського суду з прав людини;
 - г) передбачає перелік додаткових (спеціальних) прав.
9. Завданнями міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю є (вибрати неправильну відповідь):
 - а) взаємодія на міждержавному рівні;
 - б) утворення міжнародних координаційних органів;
 - в) взаємодія на рівні окремих відомств, що беруть участь у боротьбі з міжнародною і транснаціональною злочинністю;
 - г) обов'язок застосування сили до порушників.
10. Громадянин України має право звернутися з позовом проти своєї держави до:
 - а) Міжнародного Суду ООН;
 - б) Європейського суду з прав людини;
 - в) Міжнародного кримінального суду;
 - г) Європейського суду справедливості.
11. Сучасне міжнародне право дозволяє вирішувати міжнародні спори:
 - а) виключно мирними засобами;
 - б) переважно мирними засобами, але в окремих випадках із застосуванням збройної сили;
 - в) будь-якими засобами, головне, щоб вони були максимально швидкими та ефективними;
 - г) висувається вимога вирішувати мирними засобами лише територіальні спори.
12. Брати участь у вирішенні спорів мають право такі органи ООН, як:
 - а) виключно Рада Безпеки ООН;
 - б) Рада Безпеки ООН та Міжнародний Суд ООН;
 - в) Рада Безпеки ООН, Міжнародний Суд ООН та Генеральна Асамблея ООН;
 - г) Рада Безпеки ООН, Міжнародний Суд ООН і Рада з Опіки ООН.
13. Статутом ООН головну відповідальність за підтримання міжнародного миру та безпеки покладено на:
 - а) Генеральну Асамблею ООН;
 - б) Раду Безпеки ООН;
 - в) Міжнародний Суд ООН;
 - г) Секретаріат ООН.
14. Європейський суд з прав людини – це орган:
 - а) Європейського Союзу;
 - б) Ради Європи;
 - в) Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ);
 - г) Співдружності Незалежних Держав.
15. Загальна декларація прав людини 1948 р. за визнанням більшості правників:

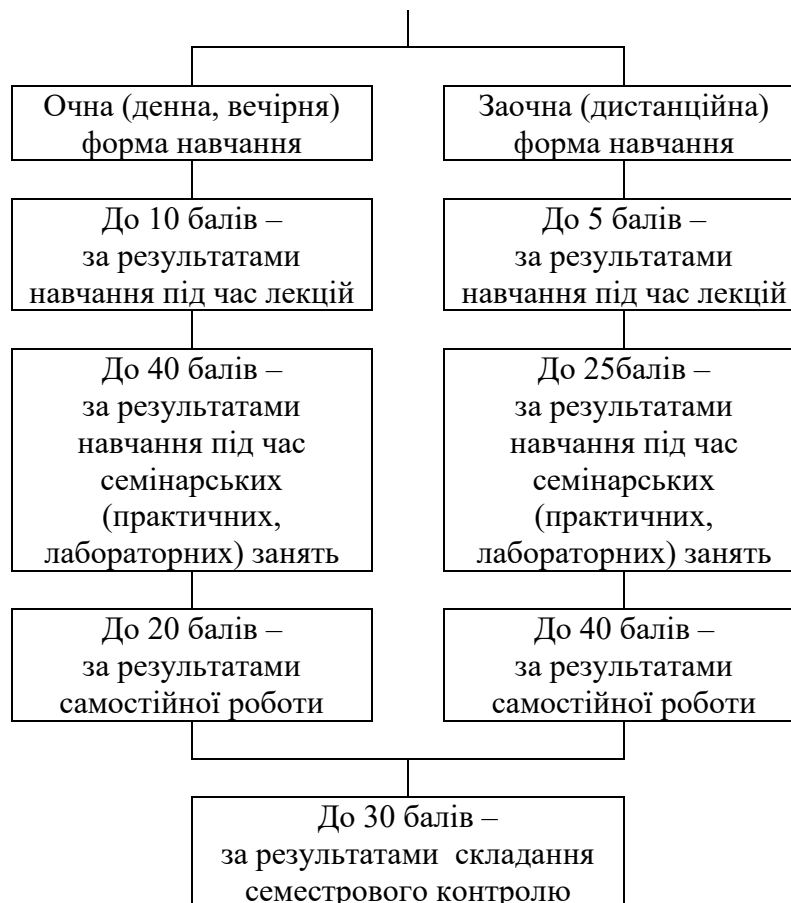
- а) не містить юридично обов'язкових норм;
 - б) містить юридично обов'язкові норми тільки для держав, що її ратифікували;
 - в) містить юридично обов'язкові норми, що зобов'язують усі держави;
 - г) містить норми рекомендаційного характеру.
16. На сьогодні робочим органом Інтерпол є (вибрати правильну відповідь):
- а) Генеральна Асамблея;
 - б) Виконавчий комітет;
 - в) Генеральний секретаріат;
 - г) Національне центральне бюро Радників.
17. Екстрадиція – це:
- а) передача доказів із кримінальної справи іноземній державі;
 - б) видача фізичної особи іншій державі;
 - в) надання згоди на обов'язковість міжнародного договору;
 - г) відмова від видачі фізичної особи іншій державі.
18. Не можна кваліфікувати як піратство дії, вчинені:
- а) екіпажем приватного риболовецького судна;
 - б) військовим кораблем держави;
 - в) екіпажем приватного літального апарата;
 - г) екіпажем і пасажирями приватного літального апарата.
19. Міжнародний кримінальний суд притягає до відповідальності тільки:
- а) держави та фізичних осіб;
 - б) фізичних осіб та організації;
 - в) фізичних осіб;
 - г) організації.
20. Міжнародним злочином є:
- а) апартеїд;
 - б) підробка грошових знаків (фальшивомонетництво);
 - в) піратство;
 - г) торгівля наркотичними засобами.
21. До складу Генеральної Асамблеї ООН входять:
- а) 15 держав – членів ООН, з яких 5 є постійними та 10 непостійними членами;
 - б) усі держави – члени ООН;
 - в) 54 держави – члени ООН;
 - г) 50 % держав – членів ООН.
22. Рада Європи має за мету:
- а) підтримання міжнародного миру та безпеки;
 - б) утвердження демократії, прав людини та верховенства права;
 - в) розвиток економічної співпраці між європейськими банківськими установами;
 - г) підтримання міжнародних зв'язків у галузі економіки.
23. Громадянин України має право звернутися з позовом проти своєї держави до:
- а) Міжнародного Суду ООН;
 - б) Європейського суду з прав людини;
 - в) Міжнародного кримінального суду;
 - г) Європейського суду справедливості.
24. Комітет із прав дитини, створений в межах реалізації положень Конвенції про права дитини 1989 р.:
- а) не розглядає звернень фізичних осіб держав – учасниць Конвенції;
 - б) розглядає звернення фізичних осіб держав – учасниць Конвенції;
 - в) розглядає звернення фізичних осіб лише тих держав – учасниць Конвенції, які приєдналися до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.;
 - г) розглядає звернення фізичних осіб усіх держав.
25. Геноцид – це міжнародний злочин, що:

- а) полягає в політиці расової дискримінації та гнобленні стосовно будь-якої групи населення;
- б) здійснюється з наміром знищити повністю або частково окрему групу населення за національною, етнічною, расовою чи релігійною належністю;
- в) означає будь-які розрізнення, виняток, обмеження чи перевагу, оснований на ознаках раси, кольору шкіри, родового, національного чи етнічного походження, метою або наслідком яких є знищення або применшення визнання, використання чи здійснення на рівних засадах прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній чи будь-яких інших сферах суспільного життя;
- г) здійснюється з наміром обмеження права будь-якої групи населення за політичною, національною чи релігійною належністю.
26. Не може бути підставою для відмови в екстрадиції:
- а) наявність в особі громадянства країни, до якої звернено запит про екстрадицію;
- б) вчинення політичного злочину;
- в) вчинення злочину громадянином третьої країни на її території;
- г) якщо така особа може бути піддана тортурам або страті.
27. На іноземному військовому морському судні, що перебуває в територіальному морі держави, діє юрисдикція:
- а) держави прапора;
- б) прибережної держави;
- в) і держави прапора, і прибережної держави;
- г) юрисдикція жодної держави не поширюється.
28. Злочином міжнародного характеру є:
- а) агресія;
- б) геноцид;
- в) расова дискримінація;
- г) легалізація доходів, здобутих злочинним шляхом (відмивання грошей).
29. Вимагати припинення міжнародного злочину та ліквідації його наслідків має право:
- а) будь-яка держава;
- б) лише та держава, яка потерпає від злочину;
- в) лише країни Великої Вісімки;
- г) лише країни, що мають постійні місця в Раді Безпеки ООН.
30. Агресія – це:
- а) застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної недоторканності або політичної незалежності іншої держави чи будь-яким іншим чином, несумісним зі Статутом ООН;
- б) застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної недоторканності або політичної незалежності іншої держави чи будь-яким іншим чином, несумісним з конституцією цієї держави;
- в) застосування фінансових санкцій державою проти суверенітету та політичної незалежності іншої держави чи будь-яким іншим чином, несумісним зі Статутом Ради Безпеки;
- г) застосування фінансових санкцій державою проти суверенітету та політичної незалежності іншої держави чи будь-яким іншим чином, несумісним з Конституцією цієї держави.

2. Схема нарахування балів

2.1. Нархування балів студентам з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:

2.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій з навчальної дисципліни, обчислюється у пропорційному співвідношенні кількості відвіданих лекцій і кількості лекцій, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з додатками 1 і 2 до Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова.

З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення 8 лекційних занять за денною формою навчання, 6 – за заочною формою навчання.

Отже, студент може набрати під час лекцій таку кількість балів:

№ з/п	Форма навчання	Кількість лекцій за планом	Кількість відвіданих лекцій							
			1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Денна	8	1,3	2,5	3,8	5,0	6,3	7,5	8,8	10,0
2.	Заочна	4	1,3	2,5	3,8	5,0	x	x	x	x

2.3. З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення 7 семінарських занять за денною формою навчання, 3 – за заочною формою навчання.

За результатами семінарського (практичного) заняття кожному студенту до відповідного документа обліку успішності виставляється кількість балів від 0 до 5 числом, кратним 0,5, яку він отримав протягом заняття.

Критерії поточного оцінювання знань студентів наведені у п. 4.3.8. Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова (в редакції, затвердженій рішенням вченої ради від 29 травня 2017 року, протокол № 14).

2.4. За самостійну роботу студенти денної форми навчання можуть отримати максимум 20 балів, студенти заочної форми – максимум 40 балів

3. Рекомендовані джерела

3.1. Нормативно-правові акти

1. Конституція України від 28.06.1996. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. [URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>]
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (ч. 2 ст. 2; ст. 4 протоколу №7). – URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004
5. Конвенція країн СНД "Про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних відносинах" 1993 р. (Мінськ)2, яка для України набула чинності 14 квітня 1995 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/997_009
6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_043
7. Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_086
8. Європейська конвенція про видачу правопорушників, 1957 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_033
9. Європейська конвенція про нагляд за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками, 1964 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_007
10. Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах, 1972 р. [Електронний ресурс]. – URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_008
11. Європейська конвенція про передачу засуджених осіб, 1983 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_025
12. Женевські конвенції 1949 року про захист жертв війни: Женевська конвенція (I) про поліпшення долі поранених та хворих в регулярних арміях; Женевська конвенція (II) про поліпшення долі поранених, хворих і осіб, потерпілих корабельну аварію, зі складу озброєних сил на морі; Женевська конвенція (III) про поводження з військовополоненими; Женевська конвенція (IV) про захист цивільного населення під час війни // URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/uk/zhenevski-konvenciyi-pro-zahist-zhertv-vijni-1949-roku>
13. Мінська конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах, 1993 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/997_009
14. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 19 грудня 1966 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043
15. Римський статут від 17 липня 1998 року // http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_588
16. Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права від 23 березня 1976 р. [URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_187]

7.2. Основна література

17. Андрейченко С.С., Дрьоміна-Волок Н.В., Зелінська Н.А., Коваль Д.О. Теорія та практика міжнародного кримінального права: Підручник. Київ: Фенікс. 2017. 582 с.
18. Актуальні проблеми кримінального законодавства України та практики його застосування: монографія / В.Я. Тацій, В.І. Борисов, Л.М. Демидова та ін.; за заг ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, Л.М. Демидової. Х.: Право, 2017. 400 с.
19. Кудрявцев В.Н. Международное уголовное право: Учебное пособие. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Наука. 1999. 64 с.
20. Лукашук И.И. Международное уголовное право: Учебник. Москва: СПАРК. 1999. 239с.
21. Международное уголовное право: Монография. Москва: Наука. 1992. 172 с.
22. Панов В.П. Международное уголовное право: Учебное пособие. Москва: ИНФРА-М. 1997. 320 с.

23. Правові позиції Європейського суду з прав людини: аналітичний огляд / О.М. Дроздов, О.В. Дроздова; за заг. ред. О.М. Дроздова, М.С. Ковтун, В.І. Ковтуна. Харків: Фактор, 2018. 624 с.

24. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: монографія. Юрисконсульт, 2006. 1048с. URL :https://pravo.org.ua/images/documents/Contents_4.pdf

7.3. Допоміжні джерела

Тема 1. Поняття, принципи, завдання міжнародного кримінального права

25. Буроменський М. Деякі судження про поняття міжнародного кримінального права. Вісник Академії правових наук України. 2003. № 2–3. С. 359–370.

26. Гринчак В.А. Принципи міжнародного кримінального права. Прикарпатський юридичний вісник. 2014. Випуск 3. С. 349–361. http://www.pjv.nuoua.od.ua/v3_2014/33.pdf

27. Житний О.О. Кримінальне право України та міжнародне кримінальне право: співвідношення, взаємодія, розмежування. Право і безпека. 2012. №3. С. 17–21.

28. Лук'янова Г., Серкевич І. Принципи міжнародного кримінального права. Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія: “Юридичні науки”. 2020. № 1. Т. 7. С. 197–203. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/may/21543/33.pdf>

29. Медицький І.Б. Основні підходи до розуміння міжнародного кримінального права. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: 36. наук. ст. – м. Івано-Франківськ, 2009. Вип. XXI. С.195–199.

30. Попко В. В. Принципи транснаціонального кримінального права у світлі міжнародного права. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2018. Вип. 136. С. 36–59.

31. Ролінська В.М. Особливості джерел міжнародного кримінального права. Південноукраїнський правничий часопис. 2009. № 1. С. 187–197.

32. Славко А. С. Принципи міжнародного кримінального права в діяльності Міжнародного кримінального суду. Правовий вісник Української академії банківської справи. 2014. № 2 (11). С. 88–93.

33. Степаненко, В. І. Про поняття міжнародного кримінального права // [Правознавство](#). - 1982. - № 3. - С. 70 – 74.

Тема 2. Дія кримінальної юрисдикції в часі та просторі

34. Віденська Конвенція про дипломатичні зносини 18 квітня 1961 г. / URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_048.

35. Віденська конвенція про представництво держав у їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру від 13 березня 1975 р. / Електронний ресурс / режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_254.

36. Дрьоміна Н. В. Юрисдикція міжнародних кримінальних судів і трибуналів / Монографія / Одеса: Фенікс, 2006. – 223 с.

37. Лукашук І. Імунітет щодо кримінальної юрисдикції // Відомості Верховної Ради. -1998. - № 4. -С. 24-26.

38. Измайлова П. Р. Уголовная ответственность должностных лиц по международному праву: дисс., канд. юрид наук / П.Р. Измайлова. – М., 2015. – 162 с.

39. Колодкин Р. А. Иммуниет должностных лиц государства от иностранной уголовной юрисдикций // Юристмеждународник. – 2005. – № 3. – С. 2–10.

40. Конвенція про спеціальні місії 8 грудня 1969 р. / URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_092

41. Краткое изложение решений консультативных заключений и постановлений Международного Суда 1997–2002 г. / Организация Объединенных Наций / Нью-Йорк. 2006, с. 169–177 / Режим доступу: <http://www.icj-cij.org/files/summaries/summaries-1997–2002-ru.pdf>

42. Попов М. М. Притягнення до міжнародної кримінальної відповідальності вищих посадових осіб держави // Правова держава. 2012. № 14. С. 264–268.

Тема 3. Відповідальність у міжнародному кримінальному праві

43. Денисова Д.О. Відповідальність міжнародних організацій [Текст] : монографія / за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. А. І. Дмитрієва. Одеса: Фенікс, 2014. 323с.
44. Лебідь В. Спеціальний механізм правосуддя для притягнення до відповідальності за міжнародні злочини проти українського народу: що це таке? // URL: <https://helsinki.org.ua/articles/spetsialnyy-mekhanizm-pravosuddia-dlia-prytyahnnennia-do-vidpovidalnosti-za-mizhnarodni-zlochyny-protu-ukrainskoho-narodu-shcho-tse-take>.
45. Лукашук І. Імунітет щодо кримінальної юрисдикції // Відомості Верховної Ради. 1998. № 4. С.24-26.
46. Нарбутаев Е., Ф. Сафаєв. [Класифікація злочинів](#) з міжнародного кримінального права / Курс міжнародного кримінального права. Ташкент: вид. Узбекистан, 2006. 126 с.
47. Ролінський В.І. Міжнародне кримінальне право: Загальна та Особлива частина [Текст]: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: Кафедра, 2012. 267 с.
48. Севостьянова Н.І. Звернення до Європейського суду з прав людини як реалізація права на правосуддя [Текст]: монографія; Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.". О.: Фенікс, 2012. 215 с.
49. Українська революція гідності, агресія РФ і міжнародне право [Текст] : [монографія] / Укр. асоц. міжнар. права ; [Антонович М. М. та ін. ; упоряд. і заг. ред. Задорожній О. В.]. - Київ : К.І.С, 2014. 1013 с.
50. Філяніна Л.А. Міжнародне співробітництво України у боротьбі зі злочинністю // Наук. вісник Дніпропетровського юрид. ін-ту МВС України. 2000 № 2. С. 218-222.
51. Шорстка Т. Видати договірній стороні. Реалізація міжнародних договорів у кримінальному судочинстві // Урядовий кур'єр. 2004. 15 січня (№7). С.15.

Тема 4. Злочин та склад злочину в міжнародному кримінальному праві

52. Нарбутаев Е., Ф. Сафаєв. [Класифікація злочинів](#) з міжнародного кримінального права / Курс міжнародного кримінального права. Ташкент: вид. Узбекистан, 2006. 126 с.
53. Севостьянова Н.І. Звернення до Європейського суду з прав людини як реалізація права на правосуддя [Текст] : монографія; Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.". О.: Фенікс, 2012. 215 с.
54. Українська революція гідності, агресія РФ і міжнародне право [Текст] : [монографія] / Укр. асоц. міжнар. права ; [Антонович М. М. та ін. ; упоряд. і заг. ред. Задорожній О. В.]. Київ: К.І.С, 2014. 1013 с.
55. Гринчак В. А. Злочини міжнародного характеру як об'єкт міжнародного кримінального права. Митна справа. 2014, №6(96), частина 2, книга 2.
56. Міжнародне право: основні галузі:підруч. /ред. В. Г. Буткевича.Київ: Либідь, 2004. 448 с.
57. Червякова О. В. Відповідальність за воєнні злочини: механізми та процеси відновлення суверенітету та безпеки України. Форум Права, 2020. 61(2).150–162.
58. Червякова О. В. Проблеми та наслідки визнання Україною юрисдикції міжнародного кримінального суду. Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики ХХІ століття :тези доп. учасників ІІІ Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 19 черв. 2020 р.); Харків: НДІ ППСН, 2020. С. 227–230.
59. Червякова О. В. Відповідальність за воєнні злочини: через перехідне правосуддя до сталого миру та безпеки України. Проблеми законності. 2020. Вип.150.С. 161-172.
60. Стрельцов Є. Л. Економічні злочини: внутрішньодержавні та міжнародні аспекти: навч. посіб. Одеса: Астропринт, 2000. 473 с.
61. Зелінська Н. А. Міжнародні злочини і міжнародна злочинність: монографія. Одеса: Юрид. літ-ра, 2006. 568 с.
62. Баймуратов М. О. Міжнародне право. Підруч. Харків: Одісей, 2008. 704 с.

Тема 5. Конвенційні злочини у міжнародному праві

63. Житний О. О. Конвенційні злочини. Вісник Асоціації кримінального права України, 2017, № 1(8) С. 268-269. URL: <http://vakp.nlu.edu.ua/article/view/166694>

64. Зелинская Н.А. Международная преступность как предмет криминологических исследований. Міжнародна криминологія: стан і перспективи : зб. матеріалів круглого столу / за ред. М.П. Орзіха, В.Ф. Антипенко. Одеса : Фенікс, 2010. С. 96–116.

65. Зелинская Н.А. Международные преступления и международная преступность : монография. Одесская национальная юридическая академия. Одеса: Юридична література, 2006. 568 с.

66. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності, ухвалена Резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789.

67. Конвенція про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище від 18 травня 1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_258.

68. Конвенция о предупреждении преступления геноцида и наказании за него от 9 декабря 1948 г. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155

69. Кузьмін Е. Е. Проблема єдності термінології в дослідженнях конвенційних злочинів: постановка питання. Правове життя сучасної України: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 верес. 2018 р.) / за ред. Г. О. Ульянової; уклад.: О. В. Дикий, І.І.Братінов. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 354-356.

70. Скрильник О. О., Слатвицька А. В. Класифікація злочинів у міжнародному праві: теоретико-правовий аспект. Форум права. 2011. № 2. С. 839-847.

Тема 6. Міжнародні кримінальні судові органи

71. Блищенко И.П.Международный уголовный суд / И.П. Блищенко. – Москва: Закон и право, ЮНИТИ.- 1998. - 287 с.

72. Ведерникова О. Н. До питання про ратифікацію Римського Статуту Міжнародного кримінального суду // Кримінальне судочинство. 2010. № 4. С. 13-14.

73. Гергелійник В. Міжнародний кримінальний суд. Проблеми пенітенціарної теорії і практики: Щорічний бюлетень Київського інституту внутрішніх справ. Редкол.:В.М.Синьов (голов.ред.) та ін. – К.: КІВС;”МП Леся”, 2003. – №8. – С.162-167.

74. Колесніков А.В. Що таке Міжнародний кримінальний суд // Влада. 2008. № 28.

75. Міжнародний кримінальний суд - сучасний етап діяльності [Електронний ресурс]. URL: yurpractika.com/art

76. Плахотнюк Н. В., Іржова М. А. Юрисдикція Міжнародного кримінального суду щодо злочину агресії / Часопис Київського університету права. 2020/3. С. 374-378.

77. Подшибякин А. С. Міжнародний кримінальний суд і проблеми національного законодавства // Міжнародне кримінальне право і міжнародна юстиція. 2008. № 1. С. 2-5.

78. Посібник зі збору доказів для Міжнародного Кримінального Суду та документування міжнародних злочинів. Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та ВПО. URL: <https://censo.org/wpcontent/uploads/2020/05/%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%B4%D0%BB%D1%8F-%D0%9C%D0%9A%D0%A1.pdf>.

79. Римський статут Міжнародного кримінального суду: проблеми імплементації до національного законодавства України: матеріали дискус. панелі IV Харків. міжнар. юрид. форуму, м. Харків, 25 верес. 2020 р. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Нац. акад. прав. наук України, Консулт. місія ЄС в Україні, Міжнар. асоц. кримін. права. Укр. нац. група, Всеукр. асоц. кримін. права ; редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.) [та ін.]. Харків: Право, 2021. 184 с.

Тема 7. Реалізація міжнародного кримінального права

80. Мережко О. Поняття міжнародного договору в сучасній доктрині і практиці міжнародного публічного права // Українське право. – 2000. - № 1. – С. 121-127.

81. Черноус Ю.М. Міжнародна правова допомога: зміст та питання удосконалення реалізації // Ю.М. Черноус / Вісник кримінального судочинства. – 2015. – № 2. – С. 97.

82. Філяніна Л.А. Міжнародне співробітництво України у боротьбі зі злочинністю // Наук. вісник Дніпропетровського юрид. ін-ту МВС України. – 2000 - № 2 – с. 218-222.

83. Шорстка Т. Видати договірній стороні. Реалізація міжнародних договорів у кримінальному судочинстві // Урядовий кур'єр. – 2004 – 15 січня (№7) – С.15.

Тема 8. Запобігання міжнародній злочинності

84. Буроменський М.В. Міжнародне співробітництво України у сфері запобігання злочинності та боротьби з нею. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. Х. : Право, 2008. Т. 5: Кримінально-правові науки. Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю в Україні. С. 738–739.

85. Войціховський А.В. Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю як пріоритетний напрям зовнішньої політики України. Право і безпека. 2010. № 3. С. 10–15.

86. Зозуля Є. Міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю як історико-правове явище. URL: http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=41902 (дата звернення: 24 грудня 2019 року).

87. Didkivska G.V., Matkevych Y.Y. Causes and conditions of smuggling in Ukraine. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2019. № 58. Том 2. С. 75–79.

88. . Литвинов О.М. Організаційні засади функціонування системи протидії злочинності. Вісник ХНУВС. 2007. Вип. 39. С. 37–45.

89. Новіков О. Світовий досвід функціонування спеціалізованих антикорупційних органів. Ефективність державного управління : збірник наукових праць. 2015. Вип. 43. URL: http://www.lvivacademy.com/vidavnistvo/_1/edu_43/fail/8.pdf (дата звернення: 24 грудня 2019 року).

4. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Європейський суд з прав людини - <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>.
2. Організація об'єднаних націй - www.un.org
3. Верховний комісар ООН з прав людини - www.unhchr.ch
4. Верховний комісар ООН у справах біженців - www.unhcr.ch
5. ООН у справах освіти, науки, культури (UNESCO) - www.unesco.org
6. Дитячий фонд ООН (UNICEF) - www.unicef.org
7. Програма Розвитку ООН - www.undp.org
8. Міжнародний Суд Справедливості - www.icj-icj.org
9. Міжнародний Кримінальний Суд - www.un.org/law/icc
10. Міжнародний Трибунал з бувшої Югославії - www.un.org/icty
11. Міжнародна Організація Праці - www.ilo.org
12. Всесвітня Організація Охорони Здоров'я - www.who.int/home-page
13. Каталог документів ООН - gopher://gopher.un.org
14. Міжнародний Комітет Червоного Хреста - www.icrc.org
15. Рада Європи - www.coe.int
16. Організація з безпеки і співробітництва в Європі - www.osce.org
17. Сайт Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського - <http://www.nbuv.gov.ua>.
18. Верховна Рада України - <http://www.rada.gov.ua/>.
19. Кабінет Міністрів України - <http://www.kmu.gov.ua/>.
20. Президент України - <https://www.president.gov.ua/rua>.
21. Рада національної безпеки і оборони України - <https://www.rnbo.gov.ua/>.
22. Судова влада України - <https://court.gov.ua/sudova-vlada/>.
23. Офіс Генерального прокурора України - <https://www.gp.gov.ua/>.
24. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини - <http://www.ombudsman.gov.ua/>.
25. Каталог юридичних позицій Конституційного Суду України - <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/katalog-yurydychnyh-pozyciykonstytucijnogo-sudu-ukrayiny-za-rishennyamy-vysnovkam>.

Розробник навчально-методичних матеріалів:

Викладач дисципліни:

доцентка кафедри кримінального права та процесу, кандидатка юридичних наук, доцентка

_____ Н.М. Плисюк

13 січня 2024 року

Схвалено кафедрою кримінального права та процесу 13 січня 2024 року, протокол № 8.

Завідувач кафедри _____ С.А. Крушинський

13 січня 2024 року

Декан юридичного факультету

_____ В.М. Захарчук

13 січня 2024 року

4. Погоджено методичною радою університету 23 січня 2024 року, протокол №

Голова методичної ради

_____ І.Б. Ковтун

23 січня 2024 року

Обліковий обсяг – 1,32 ум.др.арк.